

НАЦИОНАЛНА ПРОГРАМА ЗА ПРЕВЕНЦИЯ НА НАСИЛИЕТО И ЗЛОУПОТРЕБАТА С ДЕЦА (2023 – 2026 г.)

I. ВЪВЕДЕНИЕ

1. Необходимост и мотивация за създаване на Национална програма

В днешната действителност заобикалящата среда се отразява върху развитието и благосъстоянието на децата. Насилието е част от реалността, в която живеем и обект на насилие може да бъде всеки от нас или нашите близки. Слабите и различните са по-уязвими и имат нужда от закрила и подкрепа. Децата често стават жертва на насилие, поради неспособността си да се защитят и дълг на възрастните и цялото общество е да ги предпазва и закриля, да създава сигурна и защитена среда, в която децата да се развиват според своите възможности и индивидуални потребности. Превенцията на насилието е една от приоритетните области в държавната политика по отношение закрилата на децата.

Правото на детето на защита от всички форми на насилие е заложено в чл. 19 от Конвенцията на ООН за правата на детето. Следва да се има предвид, че той е пряко зависим и обвързан с чл. 5 от Конвенцията на ООН, а именно – *Родителско ръководство и развитие на способностите на детето*, както и във връзка с чл. 28 – *Право на детето на образование*. Не на последно място, разглеждането на правото на детето на защита от насилие е пряко обвързано и с чл. 39 от Конвенцията – *Възстановяване на деца жертви на всякаква форма на липса на грижи, експлоатация, злоупотреба, изтезания или каквато и да е друга форма на насилие*.

Борбата с онлайн насилието и неговите производни все повече е тема на обществото и на различни политически или обществени личности. Възрастните следва да познават характеристиките и спецификите на новото поколение деца, т. нар. Алфа поколение и предходното Z-поколение, за да могат да ориентират по правилен начин посланията си към тях, както и да формират адекватни детски политики. Този процес не може да се осъществи без детското участие и изслушване мнението на детето.

Младежите, родени след 2000 г., не знаят какво е свят без интернет, отгледани са в присъствието на пет екрана – смартфон, таблет, компютър, лаптоп и телевизор, които им дават цялата необходима информация за света. Техният живот вече по нищо не се докосва до копнежите и желанията на предишните поколения.

По принцип престъпленията спрямо деца имат специфики, които изискват бързи и адекватни действия, за да може извършителят да бъде идентифициран и да получи справедливо наказание, което в пълна сила важи и при киберпрестъпленията. В тази връзка, всички професионалисти, работещи с деца, следва добре да познават различните рискове и да помогнат на децата заедно с новопридобитите дигитални умения да развият самоосъзнатостта си, умението да отстояват и пазят идентичността си и умението да вземат осъзнати решения, както и да развият критично мислене.

Не на последно място, независимо че в различни нормативни актове на националното законодателство е регламентирана забрана за физическо насилие и посегателство над деца, липсата на приета легална дефиниция за телесно наказание води до възможност за субективност. Комитетът по правата на детето определя „телесно“ или „физическо“ наказание като всяко наказание, при което се използва физическа сила и което е предназначено да причини някаква степен на болка или дискомфорт, независимо колко лека е тя. Според Комитета телесното наказание

неизменно е унизително. Освен това, има други, нефизически форми на наказание, които също са жестоки и унизителни и съответно – несъвместими с принципите на Конвенцията. Те включват, например, наказания, които омаловажават, унижават, хулят, превръщат в изкупителна жертва, заплашват, плашат или осмиват детето. Формулировката на чл. 19 от Конвенцията се гради върху чл. 4 и ясно повелява, че са необходими законодателни и други мерки, за да бъдат изпълнени задълженията на държавите да закрилят децата от всички форми на насилие. Телесното наказание и другите унизителни форми на наказание могат да нанесат сериозни вреди на физическото, психологическо и социално развитие на децата, които да породят необходимостта от подходящи здравни и други грижи и лечение. Тези грижи и лечение трябва да се осъществяват в среда, която благоприятства цялостното здраве, самоуважение и достойнство на детето, и според случая, да обхващат също неговото семейство.

Наред с всичко изложено по-горе, е важно да има последователност във всички действия на отговорните ведомства, съобразявайки се и с Националната стратегия за психично здраве. Следва да се създаде регистър или система, в която да се включат извършителите на насилие (включително и такъв за извършителите на сексуално такова), да се засилят ролята и функциите на Комисиите за детето към общинските администрации, което в частност ще сведе националните политики на местно ниво.

Определени групи деца може да са по-уязвими и съответно, да имат нужда от повече целенасочена помощ, дори специализирана такава, като деца мигранти, деца бежанци и търсещи убежище, непридружените деца при трансгранично движение, поради конфликти, епидемии, бедност и др., деца с увреждания, деца, настанени извън семейството си, деца от маргинализирани групи. Негативните последици от военните конфликти трябва да бъдат отразени, както и да бъдат набелязани конкретни мерки за подкрепа на децата и техните семейства, попаднали в тежка ситуация, както и за всички останали деца, свидетели на последиците от войната.

Децата и младите хора, преживели насилие или пренебрегване, и тези от тях, които се чувстват в опасност, имат много по-ниско ниво на благосъстояние в сравнение с останалите деца. Безспорно е, че родителите носят първостепенна отговорност за отглеждането и развитието на детето. От основно значение са семейните ценности и модели на поведение, сред които децата израстват, отношението и вниманието, които получават от родителите си, условията, в които се развиват. Редица изследвания сочат, че децата, които са били подлагани на насилие в семейството си, е твърде вероятно да проявят насилие, излагането на насилие увеличава риска от последваща виктимизация. Не са малко родителите, които срещат трудности в процеса на отглеждане и възпитаване на децата си и за тях е изключително важно да получават помощ и подкрепа чрез информиране, консултиране и съдействие с основна цел да се предотврати евентуално насилие върху детето. Държавата чрез определените институции трябва да предприеме подходящи стъпки, за да подкрепи родителите при изпълнението на техните отговорности. Конвенцията на ООН за правата на детето в чл. 18 разглежда баланса на отговорностите между родителите на детето и държавата, и по-специално, разглежда подкрепата на родителите при изпълнението на техните задължения.

Настоящата Програма задава националната рамка на политиката в областта на насилието срещу деца чрез механизъм за координация и комуникация между държавните органи, представителите на гражданското общество и неправителствения сектор, подкрепата на мрежата от професионалисти, работещи с децата, подкрепата на родителите, повишаване на информираността на децата, подобряване на нормативната рамка, закрила на децата срещу насилие и експлоатация на база на техните нужди,

подкрепа на децата, жертви на насилие за възстановяване и рехабилитация. Изведени са определени фактори, които влияят върху обществото, върху взаимоотношенията между децата и родителите/лицата, които полагат грижи за децата, върху обществените нагласи. Програмата е фокусирана върху мерките и услугите за превенция, които имат най-голяма вероятност да намалят случаите на насилие над деца. Промяна на обществените нагласи е един от очакваните резултати от прилагането на програмата. Така например, водеща причина за големия брой случаи на ранни раждания се корени и в обществената търпимост към съжителствата на семейни начала сред подрастващи, ненавършили пълнолетие от определена етническа общност, което в част от случаите е дефинирано като вид сексуално насилие от пълнолетни мъже върху момичета. Всички стратегически цели за постигане на устойчиви резултати за превенция на насилието и злоупотребата с деца се постигат чрез ясни и конкретни оперативни цели, определени на база на различните целеви групи, към които е насочена програмата. Изпълнението на целите е заложено в цялостни, междусекторни планове за действие с двугодишен период на действие. За постигането на ефективни резултати е отчетена необходимостта от подобряването на координацията и сътрудничеството между различните сектори, също така и е отчетена необходимостта от взаимосвързаност между различните стратегически документи.

Разработването на този стратегически документ, както и изведените с него стратегически и оперативни цели са в изпълнение и на препоръките на Комитета на ООН за правата на детето от 2016 г. на база Консолидирания трети, четвърти и пети периодичен доклад за България (CRC/C/BGR/3-5) във връзка с Целта за устойчиво развитие 16.2 за прекратяване, наред с останалото, на всички форми на насилие над деца и общ коментар № 13 „Правото на детето на свобода от всички форми на насилие“ на Комитета на ООН за правата на детето.

2. Участници в процеса на изготвянето на стратегическия документ

Процесът по създаване на Националната програма за превенция на насилието и злоупотребата с деца обедини усилията на публичните институции и гражданското общество. За разработването на Национална програма за превенция на насилието и злоупотребата с деца бе създадена междуведомствена работна група в чийто състав са включени представители на държавни институции, неправителствени организации, професионални сдружения и организации, местна власт, родителски организации. Дейността на междуведомствената работна група „Превенция на насилието и злоупотребата с деца“ към Националния съвет за закрила на детето бе подпомогната от провеждането на широк консултативен процес с всички заинтересовани страни и с ключови партньори. В консултациите са включени: представители на държавни институции; деца; младежи; обществото и неговите организации; академична общност; професионални сдружения и организации; местна власт; международни организации; медии; родители и техни организации. Консултативният процес бе организиран в следните формати: тематични работни срещи, допитвания и консултации и др.

Целта, която си поставиха експертите и органите по закрила на детето при подготовката на новата програма, е създаване на документ, който да задава посоките на развитие през следващите четири години, синхронизирайки поставените стратегически цели с целите на устойчиво развитие в Националната програма за развитие БЪЛГАРИЯ 2030, с Целите за устойчиво развитие на ООН, с препоръките на Комитета на ООН по правата на детето, с приетата Стратегия на Европейския съюз за правата на детето и Стратегия за правата на детето на Съвета на Европа (2022–2027 г.), свързани с грижите и подкрепата за децата. Отправни точки за разработване на документа са: Конвенцията

за правата на детето на ООН, разпоредбите на чл. 24 от Хартата за правата на човека на Европейския съюз (правото на закрила и на грижа за децата, необходими за тяхното благоденствие).

Процесът по разработване на Националната програма започна след като бе взето решение за разработването на такъв стратегически документ в 47-то Народното събрание, в Комисията по въпросите на децата, младежта и спорта.

3. Принципите при обществените консултации – всеобхватност, прозрачност, документиране, обратна връзка, приемственост, равнопоставеност.

Основните принципи, застъпени при проведените обществени консултации, разписани в Методологията за стратегическо планиране в Република България:

- ✚ **Всеобхватност** – в процеса на консултации бяха включени както държавни органи, така и представители на неправителствения сектор, като бяха представени на централно и местно ниво;
- ✚ **Прозрачност** – на участниците в работната група е дадена възможност да представят предложенията на органа, който представляват; мненията, изразени от участниците в проведените консултации, са взети под внимание при разработването на настоящата програма;
- ✚ **Документиране** – от проведените консултации е съставен доклад, който съдържа целта на проведените консултации, описание на процеса на провеждане на консултациите, списък на участниците, констатации и резултати, както и предложения за отразяване в проекта на програмата със съответните мотиви.
- ✚ **Обратна връзка** – при проведените консултации и в процеса на работа по националната програма е дадена обратна връзка на участниците по изразените от тях мнения и направени предложения.
- ✚ **Приемственост** – част от участниците в консултациите са членове на работната група, разработила настоящата национална програма.
- ✚ **Равнопоставеност** – предоставена възможност за активно участие на представителите на работната група при разработването на програмата.

Консултативният процес започна на 10.02.2022 г. През цялото времетраене на разработването на стратегическия документ са провеждани консултации с представители на институции, неправителствени организации, родителски организации, както и с професионалисти, деца и младежи, по целеви групи деца:

- ✚ **Деца с увреждания** – доставчици на социални услуги от 5 областни града; Фондация „АСИСТ – Помагачи технологии” и др.;
- ✚ **Деца с психични и психосоматични проблеми** – Световна здравна организация, Националният център по обществено здраве и анализи, УНИЦЕФ;
- ✚ **Деца, въввлечени в родителски конфликти** – граждански организации;
- ✚ **Децата, жертви на училищен тормоз и насилие** – Синдикатът на българските учители, Сдружение на директорите в средното образование в Република България, Съюз на работодателите в системата на народната просвета в България, Конфедерацията на труда „Подкрепа“;
- ✚ **Децата, жертви на кибертормоз** – Национален център за безопасен интернет Главна дирекция „Борба с организираната престъпност“ към Министерство на вътрешните работи (МВР);
- ✚ **Децата, трудово експлоатирани** – Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“, Българска академия на науките;

- ✚ **Деца, жертви на трафик** – Национална комисия за борба с трафика на хора, доставчици на услугата „Кризисен център“;
- ✚ **Деца, търсещи международна закрила** – Българският хелзинкски комитет, Върховният комисариат на ООН за бежанците, Международна организация по миграция;
- ✚ **Деца, извършители на престъпления** – представители на прокуратурата;
- ✚ **Децата, извършители на противообществени прояви** – Централна комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните, местни комисии за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните, Детска педагогическа стая към МВР, Комисия за детето в 3 общини;
- ✚ **Децата и медиите** – доставчици на медийни услуги;
- ✚ **Защита на личните данни на децата** – Комисия за защита на личните данни;
- ✚ **Родителите за децата** – родителски организации, училищни настоятелства;
- ✚ **Мнението на децата** – Съвета на децата към Държавната агенция за закрила на детето (ДАЗД);
- ✚ **Мнението на специалистите за насилието над и от децата, психолози, училищни психолози и педагогически съветници** – с водещи психолози, включително и от екипа за кризисна интервенция към ДАЗД, с психолозите и педагогическите съветници на 18 СУ, 32 СУ, 119 СУ, 51 СУ, 79 СУ, 97 СУ в гр. София и Професионална гимназия по туризъм – гр. Банкя;
- ✚ **Мерки за децата от научните професионални среди** – Софийски университет „Свети Климент Охридски“, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, Нов български университет;
- ✚ **Мерки за всички деца** – регионални управления по образованието – София, Пловдив, Русе, Бургас, Варна, Стара Загора; младежки организации, Скаути, Младежка мрежа „Мегафон“, Алумни клуб към ДАЗД, УНИЦЕФ.

II. СТРУКТУРА

1. Анализ на ситуацията в България (актуални данни за 2021 г. и описание на тенденции в последните три години)

Анализът на ситуацията в страната през 2021 година и проследяването на определени тенденции в тригодишен период позволява да се очертаят проблемните зони, целевите групи, спрямо които е необходимо да се планират превантивни дейности и дейности за подкрепа, на база на които са изведени стратегическите цели и оперативните за тяхното постигане.

Анализ на състоянието		
Актуални данни за 2021 г.		
Постъпили в ОЗД/ДСП сигнали за насилие	Открити в ОЗД/ДСП случаи за насилие	Брой сигнали за насилие, по които е приложен Координационен механизъм ¹
1 387	585	1 563

¹ Координационен механизъм при насилие (действащ от 2010 г., имплементиран в действащото законодателство през 2020 г., в чл. 36г от Закона за закрила на детето). Информацията е на база данни от всички Регионални дирекции за социално подпомагане в страната.

Данните за актуалната ситуация към края на 2021 г. показват, че органът за закрила на местно ниво, който нормативно отговаря за предприемане на мерки за закрила по отношение на деца, пострадали от насилие, а именно дирекции „Социално подпомагане“ (ДСП), са сезирани за 1 387 сигнала за насилие, като в по-малко от половината от тях е оценен риск и е отворена работа по случай. В същото време официалната статистика на ДАЗД, която е на база данни от всички регионални ДСП в страната, показва, че Координационен механизъм при насилие е свикан по 1 563 сигнала, като по данни на Агенцията за социално подпомагане техният брой е 1 369 сигнала. Това разминаване в статистически данни показва необходимостта от разработване на точни и ясни индикатори, по единна методология, по която да се събират данните за насилие, за да може да се планират адекватни политики, които да почиват на достоверни и сравними данни. Налице е и необходимост от текущи и продължаващи обучения на работещите с информационните системи и с данните за деца, както и от изграждане на Националната информационна система към ДАЗД.

Тревожни са данните за броя на малолетните и непълнолетните правонарушители, които са водени на отчет в Детските педагогически стаи през 2021 г., чийто брой надвишава 6 500 деца.

Деца, водени на отчет в Детска педагогическа стая	6 504
Деца с повече от две прояви	839
Деца с една проява	5 665
Предоставени полицейски закрили	383

По данни на Министерство на образованието и науката, случаите на насилие над дете в училище са 124, но за сметка на броя на регистрираните инциденти и случаи на агресивни прояви и училищен тормоз, които са общо над 3 000 случая.

Брой регистрирани инциденти в училища	1 891
Брой регистрирани случаи на агресия и тормоз	1 652
Брой регистрирани случаи на насилие над дете	124
Брой регистрирани случаи на насилие над учител	97
Регистриран случай на насилие в спортни училища	5

Тенденции 2019, 2020, 2021 г.

Социални фактори

Към 31.12.2021 г. населението на Република България е 6 838 937 души. Общият брой на деца от 0 до 17 години, включително, е **1 188 803**. Относителният дял на детското население е 17,4 % от населението на България.²

Сигнали и случаи на насилие в социалната система

Общият брой на постъпилите сигнали за насилие, получени в отделите „Закрила на детето“ към ДСП през 2021 г., които съгласно българското законодателство имат правомощията да предприемат мерки за закрила спрямо деца в риск и да работят с децата и техните семейства, са 1 387. Отворените случаи през 2021 г. са 585. В сравнение с предходната 2020 г. сигналите (1 130) са с 257 повече, а случаите (425) – с 160 повече. През 2019 г. броят на сигналите са 1 171, а случаите – 446. Разглеждайки

² Източник: Национален статистически институт

тригодишният период, се забелязва леко намаляване на броя на сигналите и на случаите през 2020 г., като причина за това е възможно да бъде разразилата се пандемия с Covid-19, която е довела до по-малък брой сигнализиране на отделите за закрила на детето. През 2021 г. е налице значително повишаване на броя на сигналите и случаите, в сравнение с предходните две години.

Таблица: Брой сигнали и отворена работа по случай

	Постъпили в ОЗД/ДСП сигнали за насилие	Открити в ОЗД/ДСП случаи за насилие
Общо за страната 2019 г.	1 171	446
Общо за страната 2020 г.	1 130	425
Общо за страната 2021 г.	1 387	585

Координационен механизъм при насилие 2019 - 2021 г.³

В мултидисциплинарния екип по Координационния механизъм при насилие, водещ на екипа е социалният работник, определен от директора на ДСП. В екипа задължително участват представител на районното управление на Министерството на вътрешните работи (районен инспектор, инспектор от детска педагогическа стая (ДПС) или оперативен работник), на районната прокуратура и представител на общината. По преценка на водещия на екипа се канят за участие представител на регионалната здравна инспекция, личният лекар на детето или представител на болницата, откъдето е постъпил сигнал по случая, представител на регионалното управление по образованието и на училището, детската градина или друга образователна институция и представител на доставчика на финансираната от държавния бюджет социална услуга, която детето ползва. Броят на сигналите за дете, жертва на насилие или в риск от насилие, по които са работили мултидисциплинарните екипи през тригодишния период, са показани в таблицата по-долу. Най-висок е техният брой през 2021 г. – 1 563 сигнала.⁴

Таблица: Брой сигнали за дете, жертва на насилие или в риск от насилие, по които са работили мултидисциплинарните екипи по Координационния механизъм при насилие

Година:	Общ брой:
2019 г.	1 544
2020 г.	1 220
2021 г.	1 563

Данните за 2021 г. показват, че в зависимост от мястото на извършване на насилието, разпределението на случаите е следното: най-много случаи са в семейството – 632, на улицата – 117, при познати – 96 деца, в училище – 95, на обществено място – 82, при близки и роднини – 22, в приемно семейство – 21, в специализирана институция – 16.

³ Източник ДАЗД

⁴ По данни на Агенцията за социално подпомагане сигналите по Координационния механизъм при насилие за 2019 г. са 1 181, за 2020 г. са 1 008, за 2021 г. са 1 369.

Таблица: Разпределение на случаите, според мястото на извършване на насилието

Според мястото на преживяното насилие:	2021 г.	2020 г.	2019 г.
В семейството	632	494	670
В училище	95	54	98
На улицата	117	103	82
В специализирана институция	16	7	21
В приемно семейство	21	11	18
При близки и роднини	22	23	22
Съседи	5	9	8
Познати	96	116	90
Непознати	2	14	11
На обществено място	82	39	54
Интернет	1	7	11

И през трите години се запазва тенденцията, че семейството е водещото място, в което се случва насилието на дете. Следващите две места, са съответно, на улицата и при познати. Прави впечатление, че случаите на насилие в училище през 2020 г. са почти два пъти по-малко от същите през 2019 г., като една от причините за това е, че учебният процес се провежда неприсъствено в онлайн среда. През 2020 г. намаляват и случаите на насилие на обществено място и в приемно семейство. През 2021 г. се отчита нарастване на случаите на насилие в семейството и на улицата, като насилието в училище, на обществено място и в приемно семейство е почти два пъти повече.

Таблица: Разпределение на случаите според видовете насилие

Случаи, според вида насилие:	2021 г.	2020 г.	2019 г.
Физическо насилие	464	310	443
Сексуално насилие	263	288	289
Психическо насилие	204	178	273
Пренебрегване	163	118	168
Кибертормоз	1	3	13

Общият брой на случаите по вид насилие включват данни за повече от един вид насилие спрямо едно и също дете. Тенденцията физическото насилие да бъде водещо, се запазва и през трите години. Въпреки сериозното намаляване на общия брой на случаите на насилие на деца през 2020 г., сексуалното насилие се запазва като абсолютна стойност и през двете отчетни години 2019-2020 г. Регистрираните случаи на психическо насилие, пренебрегване и кибертормоз са значително по-малко в сравнение със случаите през 2019 г. Данните през 2021 г. показват нарастване на регистрираните случаи на насилие с почти 50% спрямо предходната 2020 г. и са съпоставими с данните през 2019 г. През 2021 г. е налице спад на общия брой на случаите на сексуално насилие и на кибертормоз.

Таблица: Разпределение на случаите според пола и възрастта на децата, преживели насилието

2019 г.	Общо:	Общо момчета:	момчета 0-3 г.	момчета 4-7 г.	момчета 8-11 г.	момчета 12-16 г.	момчета 17-18 г.	Общо момчета:	момчета 0-3 г.	момчета 4-7 г.	момчета 8-11 г.	момчета 12-16 г.	момчета 17-18 г.
1178	455	45	85	128	163	34	723	40	75	117	421	70	
2020 г.	Общо:	Общо момчета:	момчета 0-3 г.	момчета 4-7 г.	момчета 8-11 г.	момчета 12-16 г.	момчета 17-18 г.	Общо момчета:	момчета 0-3 г.	момчета 4-7 г.	момчета 8-11 г.	момчета 12-16 г.	момчета 17-18 г.
955	368	28	56	95	156	33	587	36	44	87	349	71	
2021 г.	Общо:	Общо момчета:	момчета 0-3 г.	момчета 4-7 г.	момчета 8-11 г.	момчета 12-16 г.	момчета 17-18 г.	Общо момчета:	момчета 0-3 г.	момчета 4-7 г.	момчета 8-11 г.	момчета 12-16 г.	момчета 17-18 г.
1204	447	50	97	112	149	39	757	60	82	150	389	76	

Разпределението на децата, жертви на насилие по пол и възраст показва, че най-често жертви на насилие стават децата между 12 и 16-годишна възраст, като по-често това са момичета (момчетата са над два пъти и половина повече от момчетата), следвани от децата между 8 и 11 години, при които по-често жертви също са момчетата. През 2020 г. и 2019 г. в същата възрастова група по-често жертва на насилие са момчета. През проследените 3 години, въпреки спада на общия брой през 2020 г., остава притеснителна и тенденцията за запазване броя на децата, жертви на насилие и в двете по-малки възрастови групи: от 0-3 години и от 4-7 години, като през 2021 г. данните показват увеличение в сравнение с 2019 г.

Таблица: Разпределение на случаите според извършителя на насилието

Извършител	2021 г.	2020 г.	2019 г.
Друго дете	159	128	141
Родител - Баща	278	225	297
Родител - Майка	226	154	230
Роднина	64	47	76
Учител	21	17	19
Познат (Съсед)	204	179	208
Непознат	48	39	32
Неизвестен	11	6	19

Най-често насилието се извършва от родителите в семейството – в над 40% от случаите. Съгласно данните, извършител на най-много случаи на насилие е бащата. Запазва се и тенденцията, с не много голяма разлика, в следващите две позиции извършители да бъдат майката и познат/съсед. Тревожни са и данните за трите години по отношение на извършеното насилие от дете над дете, като през 2021 г. се отчита нарастване на общия брой случаи. И през трите години при над 92% от случаите насилието е извършено от близък, познат, роднина или приятел/съученик на жертвата. Извършеното насилие от непознат и неизвестен извършител е при по-малко от 8% от всички случаи. Случаите на извършено насилие от страна на учители са 21 за 2021 г., 17 за 2020 г. и 19 за 2019 г.

Съгласно обобщената информация на регионално ниво от регионалните дирекции за социално подпомагане, през 2021 г. мултидисциплинарните екипи под ръководството на ДСП, са разгледали общо 1 563 сигнала във връзка с прилагането на Координационния механизъм при насилие. Водещо място заемат сигналите, подадени от МВР (25%), както и тези, подадени от родители, като от тях преобладаващо сигнализируют майките (15%), докато бащите сигнализируют почти три пъти по-малко.

Въпреки че през 2020 г. общият брой на сигналите е намалял значително, налице е отчетлива тенденция за увеличаване на подадените сигнали чрез Националната телефонна линия за деца (НТЛД) 116 111. През 2021 (15%) се отчита значително нарастване на подадените сигнали от НТЛД 116 111, в сравнение с 2020 г. и почти двойно повече в сравнение с 2019 г.

През 2021 г. данните на НТЛД 116 111 показват, че са постъпили 34 751 позвънявания на телефонната линия, а през 2020 г. са регистрирани 61 212 позвънявания. Въпреки че общият брой на позвъняванията намалява, през годината са проведени консултации по сериозни проблеми на децата и е оказана своевременна психологическа подкрепа. Общият брой на подадените сигнали към ДСП през 2021 г. за деца в риск чрез НТЛД 116 111 е 1 018. В сравнение с 2020 г. се наблюдава лек спад със 172 по-малко.

През 2021 г. на НТЛД 116 111 са регистрирани 772 обаждания, при които е споделено за насилие или е търсена информация по темата. От тях има регистрирани 738 сигнала за съобщено насилие над дете.

Здравна среда: За своевременното реагиране при сигнал за насилие и за подкрепа на децата, жертви на такова, ключова е и ролята на медицинските специалисти, работещи в лечебните заведения и на общопрактикуващите лекари, които първи се сблъскват с такива случаи, когато е потърсена медицинска помощ за децата. Децата, жертви на насилие или в риск от насилие, които са регистрирани в лечебни заведения за болнична помощ за периода 2019-2021 г., са 1 478.⁵ Няма достоверни статистически данни за регистрираните деца, жертви на насилие, в т.ч. negliжиране, в практиките на общопрактикуващите лекари.

Таблица: Брой деца, жертва на насилие или в риск от насилие за периода 01.01.2019 г. до 31.12.2021 г.

№	Област	Брой
1	Благоевград	
2	Бургас	321
3	Варна	3
4	Велико Търново	24
5	Видин	
6	Враца	289
7	Габрово	22
8	Добрич	
9	Кърджали	
10	Кюстендил	6
11	Ловеч	
12	Монтана	27
13	Пазарджик	33
14	Перник	
15	Плевен	81
16	Пловдив	8
17	Разград	1
18	Русе	10
19	Силистра	1
20	Сливен	161

⁵ Източник: Регионални здравни инспекции чрез Министерство на здравеопазването

21	Смолян	
22	София град	60
23	София област	1
24	Стара Загора	
25	Търговище	1
26	Хасково	0
27	Шумен	0
28	Ямбол	343

Таблица: Брой на сигналите от медицински практики, по които е работил екипът на Координационния механизъм при насилие⁶

Източници на сигналите за дете, жертва на насилие или в риск, по които е работил екипът по КМ	2019 г.	2020 г.	2021 г.
Лечебно заведение (Спешна помощ, болнично заведение, медицински център и т.н.)	84	67	87
Личен лекар	31	16	22

Детски или ранни бракове и ранни бременности и раждания: под термина детски/ранен брак се разбира съжителство на семейни начала, при което поне един от партньорите е на възраст под 18 години. Сред определени общности продължават да съществуват изключително вредни за правилното развитие на децата практики на принудителен брак, който се осъществява без съгласието на едната или двете страни в брака. Принудителен брак се осъществява и когато родител или друг сродник, получи откуп, за да разреши на своя дъщеря или сродница, ненавършила 16-годишна възраст, да заживее съпружески с други. Статистическата информация за осъдените/санкционирани лица, с влязъл в сила съдебен акт за престъпления по чл. 151 от Наказателния кодекс (НК), чл. 191 НК и чл. 192 НК, показва сравнително постоянен брой на осъдените лица за посочените престъпни деяния за периода 2019 –2021 г. Това са фактическите състави за съвкупление с лице, ненавършило 14-годишна възраст; за съжителство на семейни начала с ненавършило 16-годишна възраст лице от женски пол; за получаване на откуп от родител или друг сродник, за да разреши на своя дъщеря или сродница, ненавършила 16-годишна възраст, да заживее съпружески с друго. Децата са особено уязвими когато се отнася до сексуално насилие, защото в много случаи те са поставени под властта и контрола на възрастни и имат по-ограничен достъп до механизми за подаване на жалби⁷. Информацията е изведена от официалната статистическа отчетност на Прокуратурата на Република България (ПРБ), съобразно нейната регламентация с Указанието за организация на информационната дейност на ПРБ. Съгласно това Указание в Прокуратурата се събират и обобщават статистически данни по конкретни показатели за наказателните производства по членове от НК, без те да са разграничени по алинеи, предложения или хипотези⁸.

⁶ Източник на данни: ДАЗД

⁷ Из Наръчник по европейско право в областта на правата на детето на FRA, т. 7.1.3. Сексуално насилие

⁸ Източник: Върховна касационна прокуратура

Таблица: Статистически данни за осъдените и санкционираните лица с влезли в сила присъди/решения за престъпления по чл. 151, чл. 191 и чл. 192 НК

Година	Текстове от НК	Осъдени и санкционирани лица с влезли в сила присъди/решения
2019 г.	чл. 151	54
	чл. 191	563
	чл. 192	0
2020 г.	чл. 151	52
	чл. 191	571
	чл. 192	4
2021 г.	чл. 151	54
	чл. 191	534
	чл. 192	3

В голяма част от случаите на детски/ранни бракове, съжителствата на семейни начала, същите водят до друг сериозен проблем, който е свързан с ранните раждания. В тези случаи такива раждания от момичета, ненавършили пълнолетие, крият сериозни рискове за тяхното правилно физическо и психическо развитие, предвид недостигане на определената зрялост на организма. Такива деца на ненавършили пълнолетие родители са в по-голям риск от изоставяне, от социално изключване, от negliжиране на нужди и потребности. Родителите на такива деца често отпадат в ранна възраст от образователната система и впоследствие, срещат трудности при реализирането на пазара на труда, имат ниска квалификация, недостатъчна подкрепа и нужното възпитание.

За периода 2019-2021 г. са регистрирани 8 446 бременности на малолетни и непълнолетни момичета, от които най-голям брой са регистрирани в област Сливен – 1 884⁹. Изключително тревожна е статистиката за регистрирана бременност на дете на 10-годишна възраст и на 10 деца на 11-годишна възраст. По данни на Националния статистически институт (НСИ) за периода 2019-2021 г. са регистрирани 8 860 раждания от ненавършили пълнолетие деца, от които в област Сливен са 1 134.

Тези данни поставят на дневен ред въпросите за необходимостта от целенасочени действия за промяна на обществените нагласи, за прекратяване на установените обичаи и традиции, обикновено сред ромското население, за фактическо брачно съжителство на ранна възраст при момичетата. В тези случаи общественият интерес надделява и наказателната репресия спрямо извършителите на такива деяния е оправдана.

Таблица: Брой регистрирани бременни малолетни и непълнолетни момичета за периода 2019 – 2021 г.¹⁰

№	ОБЛАСТ	БРОЙ	до 12 г.	от 12 до 14 г.
1	Благоевград	278		8
2	Бургас	791	3	6
3	Варна	203		2
4	Велико Търново	177		1

⁹ Източник: Регионални здравни инспекции чрез Министерство на здравеопазването

¹⁰ Източник: Регионални здравни инспекции чрез Министерство на здравеопазването

5	Видин	62		1
6	Враца	218		5
7	Габрово	151		2
8	Добрич	177		
9	Кърджали	115		2
10	Кюстендил	105		
11	Ловеч	79		
12	Монтана	263	1	6
13	Пазарджик	68		1
14	Перник	34		1
15	Плевен	199		3
16	Пловдив	1 099	3	15
17	Разград	67		
18	Русе	16		
19	Силистра	167		1
20	Сливен	1 884	16 (7 бр. – 11г.; 1 бр. – 10 г.)	76
21	Смолян	22		
22	София град	705		14
23	София област	270		3
24	Стара Загора	380		13
25	Търговище	196	2 (3 бр. – 11 г.)	3
26	Хасково	462		8
27	Шумен	164		
28	Ямбол	94		1

Образователна среда:

- *През учебната 2018/2019 г.* в образователните институции са регистрирани 3 158 инциденти, 3 052 са регистрираните случаи на агресия и тормоз, 291 са регистрираните случаи на насилие над дете и 104 са случаите на насилие над учител.

- *През учебната 2019/2020 г.* в образователните институции са регистрирани 2 810 инциденти, 2 787 бр. са регистрираните случаи на агресия и тормоз, 192 са регистрираните случаи на насилие над дете и 312 са случаите на насилие над учител.

- *През учебната 2020/2021 г.* в образователните институции са регистрирани 1 891 инциденти, 1 652 са регистрираните случаи на агресия и тормоз, 124 са регистрираните случаи на насилие над дете и 97 са случаите на насилие над учител.

Като се има предвид създалата се през 2020 г. пандемична обстановка от COVID-19, следва да се отбележи, че в сравнение с учебната 2019/2020 година, през учебната 2020/2021 година с 59,3% са намалели регистрираните случаи на агресия и тормоз между ученици, с 64,6% са намалели случаите с насилие над ученици и с 31,1% са намалели случаите на насилие върху учители¹¹. Кибертормозът също е намалял в сравнение с предходната учебна година с 66%. От друга страна, следва да се отчете, че предвид спецификата на пандемичната обстановка и въведените противоепидемични мерки, обучението на учениците за дълги периоди от време от дистанция, измести фокуса и мястото на извършване на насилието, а именно извън училището на обществени места, на улицата, в Интернет.

¹¹ Източник: Министерство на образованието и науката

Таблица: Брой и вид на инцидентите за учебните 2018-2019 г., 2019–2020 г., 2020–2021 г.

Вид на инцидента	Брой инциденти по учебни години		
	2018-2019	2019-2020	2020-2021
1. Физическа агресия	2 462	1 466	1 383
2. Вербална агресия	3 545	2 403	1 837
3. Тормоз	885	604	443
4. Кибертормоз	280	257	171

С оглед планирането на адекватни мерки за превенция на агресията и тормоза между децата и учениците в образователните институции са въведени програмите „Програма за превенция на проявите на агресия и насилие в училище“, разработена съвместно с Института за изследване на населението и човека към БАН и „Стъпки заедно“, разработена в партньорство с УНИЦЕФ.

През последните две представени учебни години е увеличен броят на назначените специалисти – психолози и педагогически съветници. През учебната 2020/2021 г. са назначени 1 899 специалисти, а през учебната 2021/2022 г. назначените специалисти са 2 195.

При необходимост, Министерството на образованието и науката (МОН) осъществява дейност по подкрепа в кризи посредством психолозите от Националната мобилна група за психологическа подкрепа.

Деца в спортни училища¹²:

Министерство на младежта и спорта (ММС) е принципал на 6 държавни спортни училища. Предоставените данни за случаи на насилие в съответните спортни училища са следните:

- **За 2019 г.** са регистрирани 5 случая, свързани с физическо насилие, които касаят общо 9 деца (7 момчета, две от които малолетни и пет непълнолетни и 2 момичета – едното малолетно, а другото непълнолетно). Единият от случаите е извън училището.
- **За 2020 г.** са регистрирани 2 случая на физическо насилие над двама ученици (едно малолетно момче и едно непълнолетно момче). Единият от случаите е извън училището.
- **За 2021 г.** са регистрирани 5 случая на физическо насилие, касаещи общо 10 деца (1 непълнолетно момиче и 9 момчета, две от които малолетни и седем непълнолетни). Случаите на насилие извън училище са 4.

В ММС през 2020 г. е постъпил сигнал за непристойно поведение от страна на треньор спрямо непълнолетни девойки. Извършена е проверка от експерти на ММС, която не е установила доказателства за сексуално насилие.

През 2021 г. постъпилите сигнали за насилие в ММС са два. Единият от тях касае заснемане на видеоматериал със сексуален подтекст на 15-годишна девойка по време на тренировъчен лагер. Вторият сигнал е за упражнен психически тормоз над 10-годишно момиче от треньори по време на тренировъчен лагер.

Криминални и противообществени прояви¹³:

Проблемът за престъпността и противообществените прояви на малолетните и непълнолетните лица, макар и не нов, не престава да бъде актуален. Наличието на

¹² Източник: Министерство на младежта и спорта

¹³ Източник: Главна дирекция „Национална полиция“, Министерство на вътрешните работи

възможности за оптимизиране на превантивната дейност дава достатъчно основание за работата на институциите и гражданското общество в тази посока. Социалната и икономическа ситуация в България поставя много деца и семейства в риск от извършване на противообществени прояви и престъпления.

Криминогенните фактори, обуславящи асоциалното поведение на децата ненавършили 18-годишна възраст, биха могли да бъдат обобщени така:

- проблеми, свързани с безработицата и ниския жизнен стандарт;
- заимстване от заобикалящата среда;
- отчужденост и агресия между децата;
- деформации в ценностната система и негативно отношение към правните и обществените норми;
- отношенията в семейството и микро-социалната среда, педагогическата неангажираност, престъпната безотговорност и безнаказаност на някои родители;
- необхващане и отпадане от училище на подлежащите на задължително образование малолетни и непълнолетни;
- личностни особености, ценностни дефицити и недостатъчен самоконтрол при проблемните лица.

Основните акценти са поставени върху влошеното финансово и социално положение на семействата и децата. На следващо място е налице факторът безработица, която води до търсене на препитание и работа на родителите в чужбина. Оставените сами деца се отглеждат от близки и роднини. Липсата на родителски грижи, контрол и внимание, липсата на диалог между родители и деца, прекъснатата връзка между родителите и учебното заведение водят до отчуждаване, до липсата на морални и житейски ценности и до агресия сред децата. Не на последно място са високата раждаемост сред ромското население, особено в ниски възрастови граници, съпоставена с ниската раждаемост в държавата като цяло и намаляването на броя на населението.

Таблица: Малолетни и непълнолетни лица, потърпевши от криминални престъпления за 2019, 2020 и 2021, по вид престъпления

Регистрирани престъпления			Общ брой потърпевши лица:	От тях:		
Отчетен период:	Общ брой:	От тях разкрити:		Жени:	По възрастови групи:	
					Малолетни лица под 14 години:	Непълнолетни лица 14-17 години:
2019 г.	2 206	1 128	2 268	1 154	1 022	1 246
2020 г.	1 830	873	1 904	990	870	1 034
2021 г.	1 533	755	1 591	842	749	842

На първо място сред криминалните престъпления за периода 2019–2021 г., извършени срещу малолетни и непълнолетни, са престъпленията против собствеността (чл. 194 – чл. 200, чл. 206 – чл. 217 от НК). По посочените състави от НК през 2019 г. са извършени 225 престъпления срещу малолетни лица и 490 престъпления срещу непълнолетни лица. През 2020 г. и през 2021 г. се наблюдава спад на извършените престъпления спрямо малолетни и непълнолетни лица, а именно: за 2020 г. – извършените престъпления по горепосочените състави срещу малолетни са 163, а за 2021 г. – 119, съответно спрямо непълнолетни лица през 2020 г. са извършени 305, а през 2021 г. – престъпленията са 243. От тях, както следва, за грабеж по чл. 198 – чл. 200

от НК, спрямо малолетни за 2019 г. – 41; за 2020 г. – 30 и за 2021 г. – 32 престъпления. По отношение на непълнолетните лица е установена следната тенденция за извършване на престъпление по посочения състав от НК, а именно: за 2019 г. – 71 ; за 2020 г. – 44 и за 2021 г. – 33.

Голям е и делът на извършените престъпления спрямо посочената категория лица по чл. 194 – чл. 197 от НК. В случая отново извършените престъпления срещу непълнолетни деца е двойно по-голям от тези срещу малолетни деца. Водената статистика отчита следните показатели: срещу малолетни лица за 2019 г. – са извършени 163; за 2020 г. – 121 и за 2021 г. – 78. По отношение на непълнолетните лица, пострадали от престъпления по чл. 194 – чл. 197 от НК – за 2019 г. – 365 пострадали; за 2020 г. – 205 и за 2021 г. – 174. От посочените състави на престъплението кражба са отчетени следните престъпни деяния: джебчийска кражба най-голям е броят през 2019 г. спрямо непълнолетни лица – 35 и най-нисък – през 2021 г. спрямо малолетни лица – 5. Домовите кражби също имат относително висок процент, като през 2019 г. и през 2020 г. спрямо непълнолетни лица са извършени 25 кражби.

Висок е процентът и на извършените престъпления по чл. 149 – чл. 159 от НК – разврат, като в този случай повече от два пъти по-голям е делът на извършените престъпления спрямо малолетни деца, а именно за 2019 г. – 192; за 2020 г. – 188 и за 2021 г. – 169. Спрямо непълнолетните лица посоченият състав на престъпление е осъществен, както следва: за 2019 г. – 72; за 2020 г. – 70 и за 2021 г. – 50. Пострадалите малолетни деца от извършено престъпление по чл. 149 – чл. 150 от НК – блудство за 2019 г. са 116, за 2020 г. – 117 и за 2021 г. – 93, непълнолетните, спрямо които е осъществен посоченият състав, са: за 2019 г. – 36; за 2020 г. – 33 и за 2021 г. – 16. Изнесените данни пораждаат твърде голямо безпокойство по отношение на извършените престъпления спрямо малолетни деца по посочения текст от НК.

По отношение на извършените телесни повреди по чл. 128 – чл. 135 от НК спрямо посочената категория лица, осъщественото деяние е два пъти по-голямо спрямо непълнолетните лица в сравнение с малолетните. През 2019 г. спрямо непълнолетните деца са осъществени 186 телесни повреди по посочения текст от НК, за 2020 г. – 164 и за 2021 г. – 142. Спрямо малолетните деца е изпълнен съставът на посочените престъпления, както следва: за 2019 г. – 93; за 2020 г. – 82 и за 2021 г. – 89.

С най-голям процент на осъществен състав по НК са извършените престъпления по чл. 176 – чл. 179, чл. 181 – чл. 193 от НК – против брака, семейството и младежта. По отношение на малолетните деца за 2019 г. – 329; за 2020 г. – 267 и за 2021 г. – 223, а спрямо непълнолетните деца за 2019 г. – 300; за 2020 г. – 303 и за 2021 г. – 257. Осъществяването на състава на чл. 183 от НК – неплащане на издръжка е с относително висок дял за посочената категория престъпления. Спрямо малолетните деца за 2019 г. – 198; за 2020 г. – 170 и за 2021 г. – 126, за непълнолетните деца деянието по чл. 183 от НК е осъществено, както следва: за 2019 г. и за 2020 г. по 51 и за 2021 г. – 41.

Таблица: Брой малолетни и непълнолетни лица извършители на криминални престъпления за 2019, 2020 и 2021 г., по вид престъпления

Отчетен период:	Престъпления извършени от:		Установени извършители по възрастови групи:	
	Малолетни лица под 14 години:	Непълнолетни лица 14-17 години:	Малолетни лица под 14 години:	Непълнолетни лица 14-17 години:

2019 г.	1 668	4 929	1 557	4 160
2020 г.	1 235	3 978	1 262	3 445
2021 г.	1 292	3 828	1 338	3 337

Самите деца също могат да бъдат извършители на криминални престъпления, свързани с насилие, а не само пострадали от посочения вид деяния (престъпления против личността по чл. 115 – 161 от НК). Твърде висок е процентът на извършените престъпления по цитирания състав от непълнолетни деца за 2019 г. – 367; за 2020 г. – 322 и за 2021 г. – 327. Извършители малолетни лица, са както следва: за 2019 г. – 84; за 2020 г. – 95 и за 2021 г. – 90.

Извършени престъпления от лица, ненавършили 18-годишна възраст, по чл. 149 – чл. 159 от НК – разврат, от тях по чл. 149 – чл. 150 от НК – блудство, осъществено от непълнолетни деца за 2019 г. – 24; за 2020 г. – 12 и за 2021 г. – 18. Установени малолетни извършители за 2019 г. – 14; за 2020 г. – 28 и за 2021 г. – 13.

При брой на извършените деяния от непълнолетни деца по чл. 128 – чл. 135 от НК - телесна повреда се отчита завишен процент на непълнолетните извършители, а именно: за 2019 г. – 267; за 2020 г. – 256 и за 2021 г. – 246. Малолетни извършители на телесни повреди за 2019 г. – 49; за 2020 г. – 46 и за 2021 г. – 58.

Таблица: Деца, водени на отчет в ДПС

2019 г.	6 862
2020 г.	6 765
2021 г.	6 504

Таблица: Деца с повече от две прояви

2019 г.	1 070
2020 г.	1 053
2021 г.	839

Таблица: Деца с една проява

2019 г.	5 792
2020 г.	5 712
2021 г.	5 665

Таблица: Предоставени полицейски закрили

2019 г.	440
2020 г.	312
2021 г.	383

Деца, изтърпяващи наказание „лишаване от свобода“ или с мярка за неотклонение „задържане под стража“¹⁴

В *Поправителния дом за непълнолетни младежи /ПДНМ/ към затвора в гр. Браца* се настаняват непълнолетни лишени от свобода момчета с мярка за неотклонение „задържане под стража“ или с влязла в сила присъда „лишаване от свобода“.

При постъпването на лишените от свобода младежи в ПДНМ липсва информация за историята на живота им. Данни за службите, ангажирани с тях, се

¹⁴ Източник: Главна дирекция „Изпълнения на наказанията“ при Министерство на правосъдието

получават след изпращане на официални писма до ДСП и ДПС по местоживееене. Почти всички постъпващи имат налагани мерки по Закона за борба с противообществените прояви на малолетните и непълнолетните (ЗБППМН). Подробности относно тези мерки няма, тъй като не винаги се получават отговори от съответните институции. Наложените възпитателни мерки от Местна комисия за борба с противообществените прояви на малолетните и непълнолетните (МКБППМН) се приемат формално от страна на младежите. В последните години се забелязва тенденция на нарастване на престъпленията срещу личността. Наблюдава се градация в начина на извършване на престъпленията.

За разглеждания период 2019-2021 г. през ПДНМ са преминали 127 непълнолетни лишени от свобода, разпределени по години: 2019 г. – 39 младежи, 2020 г. – 51 младежи, 2021 г. – 37 младежи.

Правонарушенията, за които са задържани или осъдени, са предимно с насилствен характер и агресивни прояви. Враждебните, агресивни и насилствени действия от лишените от свобода се пренасят и в ПДНМ. Най-често срещана е вербалната агресия, която в повече случаи преминава във физическо насилие помежду им. Регистрираните случаи на такива прояви са съответно: 2019 г. – 18 младежи, 2020 г. – 12 младежи, 2021 г. – 27 младежи.

През м. май 2020 г. има регистриран случай на сексуално насилие от непълнолетен към непълнолетен, за което своевременно е уведомена компетентната прокуратура.

Като основен проблем се отчита, че след изтърпяване на наложеното наказание голяма част от момчетата попадат отново в неблагоприятна среда (семейна и приятелска), което довежда до повторното им настаняване в ПДНМ.

В ПДНД към затвора в гр. Сливен, за посочения период, на територията на **Поправителния дом за непълнолетни девойки към затвора, гр. Сливен** са пребивавали общо 3 непълнолетни девойки, както следва: 2019 г. – 1 осъдена девойка, 2020 г. – 1 осъдена и 1 задържана девойка, 2021 г. – 1 осъдена девойка.

Трите непълнолетни девойки са извършители на престъпления против собствеността – кражби и грабежи, при които употребяват сила, за да отнемат чужди движими вещи от пострадалите лица. При едната задържана непълнолетна девойка грабежът е причинил средна телесна повреда, от която е последвала смъртта на пострадалата жена.

Подробна статистическа информация за 2019 г. и 2020 г. от НСИ за осъдените лица по видове престъпления, по наложени наказания, по пол на извършителя, брой и структура на осъдените лица и др., са изведени в приложение към настоящата програма.

Таблица: Малолетни и непълнолетни лица, пострадали от престъпления през 2019, 2020 и 2021 г. по пол и възраст¹⁵

Пострадали от престъпления:			Година:		
			2019 г.	2020 г.	2021 г.
Общо:			1 280	941	1 065
Възраст	8 - 13 г.	Всичко	542	388	411
		Мъже	323	215	251
		Жени	219	173	160
	14 - 17 г.	Всичко	738	553	654
		Мъже	451	329	403

¹⁵ Източник: Национален статистически институт

		Жени	287	224	251

Таблица: Осъдени непълнолетни лица

Година	Осъдени лица брой		Структура %	
	общо	в т.ч. непълнолетни	общо	в т.ч. непълнолетни
2019 г.	23 389	1 023	100,0	4,4
2020 г.	21 889	874	100,0	4,0
2021 г.	24 121	963	100,0	4,0

Малолетни и непълнолетни лица, водени на отчет в детските педагогически стаи по пол и възраст

2019 г.									2020 г.								
Общо			8 - 13 г.			14 - 17 г.			Общо			8 - 13 г.			14 - 17 г.		
Общо	Момчета	Момичета	Общо	Момчета	Момичета	Общо	Момчета	Момичета	Общо	Момчета	Момичета	Общо	Момчета	Момичета	Общо	Момчета	Момичета
9167	7331	1836	1892	1503	389	7275	5828	1447	8899	7178	1721	1826	1456	370	7073	5722	1351

2021								
Общо			8 - 13 г.			14 - 17 г.		
Общо	Момчета	Момичета	Общо	Момчета	Момичета	Общо	Момчета	Момичета
8807	7072	1735	1963	1557	406	6844	5515	1329

Малолетни и непълнолетни лица, преминали през детските педагогически стаи за извършените от тях противообществени прояви и престъпления

Общо за страната	2019 г.							2020 г.						
	Общо	Възраст						Общо	Възраст					
		8 - 13 г.			14 - 17 г.				8 - 13 г.			14 - 17 г.		
		Общо	Момчета	Момичета	Общо	Момчета	Момичета		Общо	Момчета	Момичета	Общо	Момчета	Момичета
Лица, преминали през ДПС за извършените от тях противообществени прояви през годината - общо	6700	1578	1147	431	5122	3620	1502	5289	1438	1005	433	3851	2647	1204
в това число за:														
Бягство от дома (от вкъщи), от специализирана институция или от социална услуга от резидентен тип	1183	223	125	98	960	452	508	873	187	94	93	686	255	431
Прояви на насилие и агресия	716	198	167	31	518	394	124	596	178	126	52	418	299	119
Тормоз	333	74	55	19	259	191	68	241	56	37	19	185	132	53
в т.ч. Училищен тормоз	226	47	33	14	179	132	47	124	28	19	9	96	68	28

Непристойно и/или хулиганско поведение на обществено място	446	129	104	25	317	265	52	415	74	60	14	341	288	53
Повреждане на обществена и/или частна собственост	503	205	173	32	298	267	31	454	151	128	23	303	269	34
Употреба на психоактивни вещества	643	22	17	5	621	473	148	343	8	4	4	335	249	86
Проституиране	31	2	-	2	29	10	19	23	1	1	-	22	-	22
Скитничество	69	20	15	5	49	23	26	80	40	32	8	40	26	14
Просия	99	65	40	25	34	29	5	46	38	25	13	8	7	1
Други	2677	640	451	189	2037	1516	521	2218	705	498	207	1513	1122	391
Лица, извършители на престъпления - общо	4943	1189	978	211	3754	3108	646	4417	1009	799	210	3408	2887	521
Убийство (довършено)	5	1	1	-	4	4	-	2	-	-	-	2	2	-
Убийство (опит)	1	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Телесна повреда	239	41	35	6	198	175	23	212	22	20	2	190	168	22
Блудство	57	21	15	6	36	36	-	43	16	15	1	27	26	1
Изнасилване (довършено)	2	-	-	-	2	2	-	2	-	-	-	2	2	-
Изнасилване (опит)	1	-	-	-	1	1	-	4	1	1	-	3	3	-
Унищожаване и повреждане на имущество	552	172	154	18	380	348	32	548	165	151	14	383	364	19
Грабеж	162	29	27	2	133	127	6	139	24	20	4	115	105	10
Кражба - общо	2653	765	610	155	1888	1492	396	2222	648	505	143	1574	1276	298
в това число:														
взломна	342	78	72	6	264	250	14	268	72	64	8	196	181	15
джебчийска	131	61	42	19	70	41	29	93	39	27	12	54	37	17
домова	587	208	180	28	379	337	42	546	167	138	29	379	349	30
от магазини или други търговски обекти	954	221	144	77	733	481	252	669	175	111	64	494	327	167
на части и вещи от МПС	149	42	41	1	107	105	2	116	37	37	-	79	79	-
на селскостопанска продукция, дом. животни и птици	49	16	15	1	33	32	1	84	36	33	3	48	40	8

Противозаконно отнемане на МПС	112	5	4	1	107	100	7	116	5	5	-	111	109	2
Хулиганство	235	46	40	6	189	168	21	238	33	27	6	205	162	43
Престъпления, свързани с наркотици	451	4	4	-	447	351	96	354	3	2	1	351	290	61
Други	473	105	88	17	368	303	65	537	92	53	39	445	380	65

Общо за страната	2021 г.						
	Об-що	Възраст					
		8 - 13 г.			14 - 17 г.		
		Об-що	Мом-чета	Момичета	Об-що	Мом-чета	Момичета
Лица, преминали през ДПС за извършените от тях противообществени прояви през годината - общо	5390	1417	1003	414	3973	2706	1267
в това число за:							
Бягство от дома (от вкъщи), от специализирана институция или от социална услуга от резидентен тип	883	194	93	101	689	266	423
Прояви на насилие и агресия	733	223	170	53	510	365	145
Тормоз	359	138	101	37	221	161	60
в т.ч. Училищен тормоз	217	95	73	22	122	94	28
Непристойно и/или хулиганско поведение на обществено място	420	109	88	21	311	243	68
Повреждане на обществена и/или частна собственост	581	211	182	29	370	323	47
Употреба на психоактивни вещества	440	40	24	16	400	299	101
Проституиране	14	1	1	-	13	-	13
Скитничество	82	17	13	4	65	47	18
Просия	53	42	27	15	11	8	3

Други	1825	442	304	138	1383	994	389
Лица, извършители на престъпления - общо	4329	1020	823	197	3309	2747	562
Убийство (довършено)	2	-	-	-	2	2	-
Убийство (опит)	-	-	-	-	-	-	-
Телесна повреда	182	27	22	5	155	120	35
Блудство	46	10	8	2	36	36	-
Изнасилване (довършено)	3	-	-	-	3	3	-
Изнасилване (опит)	-	-	-	-	-	-	-
Унищожаване и повреждане на имущество	623	198	191	7	425	393	32
Грабеж	113	27	27	-	86	80	6
Кражба - общо	2164	604	456	148	1560	1253	307
в това число:							
взломна	204	37	33	4	167	161	6
джебчийска	83	35	25	10	48	35	13
домова	466	159	138	21	307	282	25
от магазини или други търговски обекти	753	218	147	71	535	370	165
на части и вещи от МПС	120	34	27	7	86	80	6
на селскостопанска продукция, дом. животни и птици	81	20	18	2	61	55	6
Противозаконно отнемане на МПС	95	8	8	-	87	86	1
Хулиганство	269	53	46	7	216	180	36
Престъпления, свързани с наркотици	335	4	3	1	331	265	66
Други	497	89	62	27	408	329	79

Малолетни и непълнолетни лица с наложени възпитателни мерки по чл. 13, ал. 1 от ЗБППМН

2019 г.			2020 г.		
Общо	8 - 13 г.	14 - 17 г.	Общо	8 - 13 г.	14 - 17 г.

Общо	Мом-чета	Моми-чета	Общо	Мом-чета	Моми-чета	Общо	Мом-чета	Моми-чета	Общо	Мом-чета	Моми-чета	Общо	Мом-чета	Моми-чета	Общо	Мом-чета	Моми-чета
5773	4747	1026	1818	1527	291	3955	3220	735	4739	3902	837	1399	1154	245	3340	2748	592

2021 г.								
Общо			8 - 13 г.			14 - 17 г.		
Общо	Мом-чета	Моми-чета	Общо	Мом-чета	Моми-чета	Общо	Мом-чета	Моми-чета
5077	4155	922	1702	1383	319	3375	2772	603

Наложени възпитателни мерки по чл. 13, ал. 1 от ЗБППМН на малолетни и непълнолетни за извършените от тях противообществени прояви, престъпления и административни нарушения – 2019 г.

Обществе-ноопасни деяния	Общо	Преду-преж-дение	Задъл-жаване да се извини на пострадалия	Задъл-жаване да участва в консул-тации, обуч-ения и програ-ми	Поста-вяне под възпи-тателен надзор на родите-лите или на лицата, които ги замест-ват за полагане на засилени грижи	Поста-вяне под възпи-тателен надзор на общест-вен възпи-тател	Забрана да посе-щава опре-делени места и заве-дения	Забрана на срещи и кон-такти с опре-делени лица	Забрана да напуска нас-тоящия си адрес	Задъл-жаване на непълно-летния със свой труд да отстрани причине-ната вреда	Задъл-жаване на непълно-летния да извърши опреде-лена работа в полза на общест-вото	Наста-няване в социано – педаго-гически интернат	Преду-преждаване за настаня-ване във ВУИ с изпитате-лен срок до 6 месеца	Наста-няване във възпи-тателно училище интернат
ОБЩО	8120	3678	155	666	1080	1602	46	117	32	52	340	30	248	74
Противо-обществени прояви - общо	2418	1071	66	248	300	460	8	20	11	24	108	13	69	20

Бягство от дома (от вкъщи), от специализирана институция или от социална услуга от резидентен тип	223	81	2	26	19	39	1	7	7	2	14	3	16	6
Прояви на насилие и агресия	607	239	40	62	71	136	4	5	1	1	31	3	10	4
Тормоз	172	66	5	14	28	41	-	2	-	4	7	-	1	4
Училищен тормоз	95	44	1	8	21	15	-	1	-	-	-	-	1	4
Непристойно и/или хулиганско поведение на обществено място	255	119	4	18	30	62	1	4	-	1	13	-	3	-
Повреждане на обществена и/или частна собственост	517	273	11	52	56	76	-	2	-	11	24	2	10	-
Употреба на психоактивни вещества	178	68	-	37	22	33	-	-	1	-	8	-	9	-
Проституиране	3	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	2
Скитничество	4	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	2	-
Просия	24	9	2	-	3	6	2	-	-	-	-	2	-	-
Други	435	215	2	39	71	65	-	-	2	5	11	3	18	4
Престъпления - общо	5172	2228	86	403	712	1108	36	91	21	28	213	17	175	54

Убийство (довършено)	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Убийство (опит)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Телесна повреда	275	103	5	35	43	60	-	5	-	1	9	3	9	2
Блудство	44	11	-	5	8	11	-	1	-	-	-	2	5	1
Изнасилване (довършено)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Изнасилване (опит)	3	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-
Унищожаване и повреждане на имущество	502	197	12	31	89	105	4	4	3	13	31	1	9	3
Грабеж	72	15	2	5	13	25	-	1	-	-	3	-	6	2
Кражба - общо	3279	1423	51	258	418	716	24	64	18	4	135	9	119	40
взломна	321	91	8	21	39	79	9	15	7	-	16	4	26	6
джебчийска	321	156	10	28	38	61	1	3	1	-	12	-	5	6
домова	760	329	14	49	96	177	2	17	-	3	36	3	27	7
от магазини или други търговски обекти	1116	507	9	98	152	231	9	15	4	-	47	1	32	11
на части и вещи от МПС	167	66	1	12	25	36	-	3	-	-	6	-	13	5
на селскостопанска продукция дом. животни и птици	84	39	1	6	18	16	-	-	1	-	-	-	3	-
Противозаконно отнемане на МПС	150	63	4	7	30	27	3	3	-	4	6	-	2	1
Хулиганство	285	162	6	15	42	36	1	8	-	1	3	1	8	2
Престъпления, свързани с наркотици	291	113	-	31	38	71	2	3	-	1	19	1	11	1

Други	270	140	6	16	31	57	2	2	-	4	6	-	5	1
Административни нарушения - общо	530	379	3	15	68	34	2	6	-	-	19	-	4	-
Нарушения на обществения ред (Нар. N1 на ОбС)	55	44	-	-	4	4	1	-	-	-	2	-	-	-
Без документи за самоличност	88	77	1	1	7	1	-	-	-	-	-	-	1	-
Управление на МПС без свидетелство за управление	310	203	2	8	48	27	1	6	-	-	13	-	2	-
Други	77	55	-	6	9	2	-	-	-	-	4	-	1	-

Наложени възпитателни мерки по чл. 13, ал. 1 от ЗБППМН на малолетни и непълнолетни за извършените от тях противообществени прояви, престъпления и административни нарушения – 2020 г.

Обществе- ноопасни деяния	Общо	Преду- прежде- ние	Задъл- жаване да се извини на постра- далия	Задъл- жаване да участва в консул- тации, обуч- ения и програ- ми	Поста- вяне под възпи- тателен надзор на родите- лите или на лицата, които ги замест- ват за полаган е на засилен и грижи	Поста- вяне под възпи- тателен надзор на общест- вен възпи- тател	Забран а да посе- щава опре- делени места и заве- дения	Забран а на срещи и кон- такти с опре- делени лица	Забрана да напуска нас- тоящия си адрес	Задъл- жаване на непълно- летния със свой труд да отстрани причине- ната вреда	Задъл- жаване на непълно- летния да извърши опреде- лена работа в полза на общест- вото	Наста- няване в социано – педаго- гически интернат	Преду- преждаван е за настаня- ване във ВУИ с изпитате- лен срок до 6 месеца	Наста- няване във възпи- тателно училище интерна- т
ОБЩО	6548	3033	131	508	824	1309	53	126	8	64	252	12	202	26
Противо- обществени прояви - общо	1903	871	56	160	214	379	22	38	5	31	69	1	51	6
Бягство от дома (от вкъщи), от специализира- на институция или от социална услуга от резидентен тип	203	99	-	18	15	33	1	9	3	1	13	-	8	3
Прояви на насилие и агресия	447	174	22	53	50	95	7	11	1	-	21	-	13	-
Тормоз	144	70	7	17	16	25	2	2	1	-	4	-	-	-
Училищен тормоз	65	38	2	7	4	13	-	-	-	-	1	-	-	-

Непристойно и/или хулиганско поведение на обществено място	158	70	6	16	23	28	4	7	-	-	3	-	1	-
Повреждане на обществена и/или частна собственост	517	258	16	25	67	86	2	1	-	30	19	-	13	-
Употреба на психоактивни вещества	131	44	4	17	14	28	5	6	-	-	6	1	3	3
Проституи-ране	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Скитничество	2	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Просия	19	4	-	-	4	9	-	-	-	-	-	-	2	-
Други	281	152	1	14	25	73	1	2	-	-	3	-	10	-
Престъпления - общо	4219	1839	75	333	561	905	31	88	3	33	172	11	148	20
Убийство (довършено)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Убийство (опит)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Телесна повреда	247	87	6	30	27	67	5	10	-	-	9	-	5	1
Блудство	40	15	-	5	6	12	-	-	-	-	1	-	1	-
Изнасилване (довършено)	3	1	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Изнасилване (опит)	4	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Унищожаване и повреждане на имущество	479	256	3	28	55	98	4	2	-	3	18	3	7	2
Грабеж	76	22	-	7	9	28	-	1	1	-	3	-	3	2
Кражба - общо	2442	1025	46	176	348	528	19	49	2	29	102	7	99	12
взломна	232	84	6	10	51	56	-	4	-	1	8	1	7	4
джебчийска	204	103	6	19	28	30	1	4	-	-	7	-	6	-

домова	608	246	24	39	86	133	1	5	-	7	31	1	31	4
от магазини или други търговски обекти	758	293	4	73	117	162	11	18	1	20	29	4	22	4
на части и вещи от МПС	144	83	2	6	14	20	-	7	-	-	6	-	6	-
на селскостопанска продукция дом. животни и птици	102	59	1	3	12	18	-	-	-	-	7	-	2	-
Противозаконно отнемане на МПС	123	58	10	5	14	16	-	5	-	-	11	-	3	1
Хулиганство	283	167	5	21	34	37	3	7	-	-	3	-	6	-
Престъпления, свързани с наркотици	228	71	1	38	32	50	-	6	-	-	17	1	11	1
Други	294	135	4	21	35	69	-	8	-	1	8	-	13	-
Административни нарушения - общо	426	323	-	15	49	25	-	-	-	-	11	-	3	-
Нарушения на обществения ред (Нар. N1 на ОБС)	37	28	-	1	5	2	-	-	-	-	-	-	1	-
Без документи за самоличност	62	55	-	1	4	1	-	-	-	-	1	-	-	-
Управление на МПС без свидетелство за управление	257	185	-	9	37	17	-	-	-	-	7	-	2	-
Други	70	55	-	4	3	5	-	-	-	-	3	-	-	-

Наложени възпитателни мерки по чл. 13, ал. 1 от ЗБППМН на малолетни и непълнолетни за извършените от тях противообществени прояви, престъпления и административни нарушения – 2021 г.

Обществе- ноопасни деяния	Общ о	Преду- -преж- дение	Задъл- жаване да се извини на пострада- лия	Задъл- жаване да участва в консул- -тации, обуч- ения и програ- ми	Поста- вяне под възпи- -тателен надзор на родите- лите или на лицата, които ги замест- ват за полагане на засилен и грижи	Поста- вяне под възпи- -тателен надзор на общест- вен възпи- -тател	Забран а да посе- щава опре- делени места и заве- дения	Забран а на срещи и кон- такти с опре- делени лица	Забрана да напуска нас- -тоящия си адрес	Задъл- жаване на непълно- -летния със свой труд да отстраи- -ната вреда	Задъл- жаване на непълно- -летния да извърши опреде- лена работа в полза на общест- -вото	Наста- няване в социано – педаго- -гически интернат	Преду- -преждаван е за настаня- ване във ВУИ с изпитате- -лен срок до 6 месеца	Наста- няване във възпи- -тателно училище интерна -т
ОБЩО	6933	3114	114	521	906	1465	47	104	24	63	259	22	255	39
Противо- обществени прояви - общо	1943	887	43	142	226	402	17	38	16	13	67	3	82	7
Бягство от дома (от вкъщи), от специализира- на институция или от социална услуга от резидентен тип	175	56	-	11	12	40	-	7	11	1	18	-	15	4
Прояви на насилие и агресия	442	207	10	31	51	104	-	11	2	-	14	2	9	1
Тормоз	134	52	8	18	15	32	-	1	-	-	4	-	4	-
Училищен тормоз	35	16	2	6	3	5	-	-	-	-	1	-	2	-

Непристойно и/или хулиганско поведение на обществено място	181	92	15	11	17	31	5	3	-	-	1	-	6	-
Повреждане на обществена и/или частна собственост	569	306	9	24	92	78	6	7	1	9	18	-	18	1
Употреба на психоактивни вещества	121	35	-	24	14	32	1	5	-	-	3	-	7	-
Проституи-ране	3	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Скитничество	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Просия	13	8	-	-	1	1	2	-	1	-	-	-	-	-
Други	305	130	1	23	24	83	3	4	1	3	9	1	23	-
Престъпления - общо	4508	1881	71	363	628	1017	26	64	8	50	184	19	165	32
Убийство (довършено)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Убийство (опит)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Телесна повреда	293	118	20	32	41	65	-	6	-	-	4	2	3	2
Блудство	53	14	-	2	6	19	-	5	-	-	2	-	4	1
Изнасилване (довършено)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Изнасилване (опит)	4	-	-	1	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Унищожаване и повреждане на имущество	561	302	11	38	62	94	6	6	-	15	15	-	11	1
Грабеж	90	17	-	3	14	36	-	3	-	-	5	2	6	4
Кражба - общо	2578	994	27	203	386	599	18	36	8	31	110	15	129	22
взломна	230	81	5	17	40	53	-	6	2	-	3	1	18	4
джебчийска	169	80	4	15	21	39	1	1	-	1	2	-	5	-

домова	633	217	7	36	123	139	5	10	3	6	33	6	43	5
от магазини или други търговски обекти	782	332	6	55	98	197	10	9	1	21	33	6	14	-
на части и вещи от МПС	175	58	2	13	32	49	2	2	-	-	7	-	7	3
на селскостопанска продукция дом. животни и птици	86	35	-	8	21	15	-	1	-	1	4	1	-	-
Противозаконно отнемане на МПС	84	36	2	4	11	25	-	3	-	-	1	-	2	-
Хулиганство	315	164	5	17	36	70	2	1	-	3	17	-	-	-
Престъпления, свързани с наркотици	223	73	1	45	30	48	-	4	-	1	16	-	5	-
Други	307	163	5	18	41	59	-	-	-	-	14	-	5	2
Административни нарушения - общо	482	346	-	16	52	46	4	2	-	-	8	-	8	-
Нарушения на обществения ред (Нар. N1 на ОБС)	78	55	-	4	3	9	1	1	-	-	1	-	4	-
Без документи за самоличност	66	59	-	2	2	1	-	-	-	-	1	-	1	-
Управление на МПС без свидетелство за управление	287	191	-	9	43	32	3	-	-	-	6	-	3	-
Други	51	41	-	1	4	4	-	1	-	-	-	-	-	-

Малолетни и непълнолетни лица, пострадали от престъпления, по пол, възраст и някои видове престъпления

Някои видове престъпления	2019 г.							2020 г.						
	Об- що	Възраст						Об- що	Възраст					
		8 - 13 г.			14 - 17 г.				8 - 13 г.			14 - 17 г.		
		Всич- ко	Мъ- же	Же- ни	Всич- ко	Мъ- же	Же- ни		Всич- ко	Мъ- же	Же- ни	Всич- ко	Мъ- же	Же- ни
Общо за страната	1280	542	323	219	738	451	287	941	388	215	173	553	329	224
Убийство (довършено)	1	1	-	1	-	-	-	2	1	1	-	1	1	-
Убийство (опит)	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	1	-
Телесна повреда	226	69	45	24	157	125	32	185	53	42	11	132	106	26
Блудство	101	63	17	46	38	15	23	102	68	20	48	34	6	28
Изнасилване (довършено)	5	1	-	1	4	-	4	7	3	-	3	4	-	4
Изнасилване (опит)	2	1	-	1	1	-	1	5	3	-	3	2	-	2
Отвлечане	5	2	1	1	3	1	2	2	-	-	-	2	-	2
в т.ч. с цел предоставяне за развратни действия	4	1	1	-	3	1	2	-	-	-	-	-	-	-
Кражба	579	234	149	85	345	220	125	342	141	85	56	201	134	67
Грабеж	55	26	23	3	29	27	2	45	18	15	3	27	22	5
Измама	5	2	1	1	3	1	2	2	2	1	1	-	-	-
Изнудване	15	13	11	2	2	1	1	6	4	4	-	2	1	1
Склоняване към просия	9	8	5	3	1	1	-	10	7	2	5	3	-	3
Склоняване и принуждаване към проституция	6	1	1	-	5	-	5	4	-	-	-	4	-	4
Трафик на хора	2	1	-	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Детска порнография	5	2	-	2	3	-	3	6	2	-	2	4	-	4
Други	264	118	70	48	146	60	86	222	86	45	41	136	58	78

Някои видове престъпления	2021 г.						
	Об- що	Възраст					
		8 - 13 г.			14 - 17 г.		
		Всич- ко	Мъ- же	Же- ни	Всич- ко	Мъ- же	Же- ни
Общо за страната	1065	411	251	160	654	403	251

Убийство (довършено)	1	1	-	1	-	-	-
Убийство (опит)	-	-	-	-	-	-	-
Телесна повреда	222	67	47	20	155	113	42
Блудство	62	48	18	30	14	4	10
Изнасилване (довършено)	4	1	-	1	3	-	3
Изнасилване (опит)	6	3	-	3	3	-	3
Отвличане	1	-	-	-	1	-	1
в т.ч. с цел предоставяне за развратни действия	-	-	-	-	-	-	-
Кражба	487	176	115	61	311	209	102
Грабеж	53	19	17	2	34	28	6
Измама	3	1	-	1	2	-	2
Изнудване	1	1	1	-	-	-	-
Склоняване към просия	8	6	3	3	2	2	-
Склоняване и принуждаване към проституция	4	-	-	-	4	-	4
Трафик на хора	1	1	-	1	-	-	-
Детска порнография	7	3	1	2	4	-	4
Други	205	84	49	35	121	47	74

Детска смъртност:

През 2020 г. в страната са починали 301 деца на възраст до 1 г. (342 за 2019 г.), като коефициентът на детската смъртност е намалял от 5,6‰ през 2019 г. на 5,1‰ през 2020 г. Независимо от изразената тенденция към снижаване, детската смъртност продължава да е чувствително по-висока от средната за ЕС (3,4‰). Този показател е индикатор за качеството на медицинската помощ, но върху него влияят и жизненият стандарт и здравната култура на населението. В селата показателят остава по-висок от този в градовете (съответно 8,0‰ и 4,7‰ за 2019 г. и за 2020 г. селата – 6,9‰, градовете – 4,5‰).

Благоприятни тенденции се наблюдават и по отношение на възрастовите показатели за детска смъртност (перинатална, неонатална, постнеонатална). Перинаталната детска смъртност намалява и през 2020 г. достига 7,9 на 1 000 родени деца, при 12,2‰ през 2000 г., 10,4‰ през 2014 г., 7,8‰ през 2019 г. и среден показател за ЕС (6,2‰). Неонаталната детска смъртност също показва устойчива тенденция за намаляване (7,5‰ през 2000 г., 4,4‰ за 2014 г. и 3,1‰ през 2019 г.) и през 2020 г. достига 2,8‰, с което се доближава до средната стойност в ЕС на този показател (2,5‰ за 2017 г.). Постнеонаталната детска смъртност също запазва тенденция за намаление, като от 3,2 на 1 000 живородени без починалите до 28 ден, през 2014 г. намалява до 2,3‰ през 2020 г. Показателят за мъртважността се увеличава през 2020 г. спрямо предходната година от 5,6% на 6,0%.

Анализът на смъртността при децата до 1-годишна възраст по причини показва, че най-голям е броят на починалите поради някои състояния, възникващи през перинаталния период – 137 (45,5%). Следват вродените аномалии, деформации и хромозомни аберации – 57 (18,9%), болести на дихателната система (13,6%) и болести на органите на кръвообращението (6,3%). Тези 4 класа обуславят 84,3% от всички умиралия на деца до 1-годишна възраст. Не се наблюдава съществена разлика в структурата на смъртността до 1 година по пол.

Показателят за смъртност при деца от 1 до 9 години е един от показателите, по които България има добри резултати, като тенденцията за стойности под 0,3‰ се задържа през последното десетилетие. За 2000 г. неговата стойност е 0,50 на 1 000 души, за 2014 г. е 0,23 ‰, през 2018 г. – 0,25‰, през 2019 г. – 0,21 ‰, а през 2020 г. за първи път в последното десетилетие е отчетено снижение под 0,2 и е 0,17 на 1 000 души население в тази възрастова група. И по този показател, както и по отношение на детската смъртност, целевата стойност (0,24‰ за 2020 г.) е достигната и е налице намаление значително под нея.

През 2020 г. се наблюдават положителни стойности и по отношение на смъртността във възрастовата група от 10 до 19 години – 0,29 на 1 000 население от 10 до 19 години. Налице е значително намаление спрямо нивото от предходната година (0,34), като показателят надвишава с 0,01 пункта целевата стойност за изпълнение до 2020 г. – 0,28 на 1 000. Структурата на смъртността по причини показва, че водещо място имат външните причини за заболяемост и смъртност, болестите на дихателната система, новообразуванията и болестите на органите на кръвообращението.¹⁶

Таблица: Умиряния на лица на възраст 0 - 17 години по пол и по причини за смъртта¹⁷

¹⁶ Източник: Национален център по опазване на общественото здраве и анализи

¹⁷ Източник: Национален статистически институт

(брой)

Причини за смъртта - МКБ 10 ревизия ¹	2019 г.			2020 г.			2021 г.		
	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени
Общо за страната	600	333	267	525	297	228	594	315	279
(A00-B99) Клас I Някои инфекциозни и паразитни болести	11	8	3	16	9	7	19	12	7
(C00-D48) Клас II Новообразувания	35	20	15	28	14	14	38	21	17
(D50-D89) Клас III Болести на кръвта, кръвотворните органи и отделни нарушения, включващи имунния механизъм	2	-	2	3	1	2	1	-	1
(E00-E90) Клас IV Болести на ендокринната система, разстройства на храненето и на обмяната на веществата	4	3	1	9	4	5	5	3	2
(G00-G99) Клас VI Болести на нервната система	32	17	15	22	13	9	36	17	19
(I00-I99) Клас IX Болести на органите на кръвообращението	53	27	26	47	26	21	63	35	28
(J00-J99) Клас X Болести на дихателната система	76	32	44	72	43	29	57	31	26
(K00-K93) Клас XI Болести на храносмилателната система	7	4	3	7	3	4	10	3	7
(M00-M99) Клас XIII Болести на костно-мускулната система и на съединителната тъкан	1	1	-	1	1	-	1	-	1
(N00-N99) Клас XIV Болести на пикочо-половата система	2	1	1	1	1	-	3	3	-
(P00-P96) Клас XVI Някои състояния, възникващи през перинаталния период	155	95	60	137	76	61	134	73	61
(Q00-Q99) Клас XVII Вродени аномалии (пороци на развитието), деформации и хромозомни аберации	85	38	47	66	32	34	72	33	39
(R00-R99) Клас XVIII Симптоми, признаци и отклонения от нормата, открити при клинични и лабораторни изследвания, неklasифицирани другаде	42	24	18	29	15	14	50	26	24
(U00-U85) Клас XXII Кодове за специални цели	-	-	-	7	5	2	14	3	11
в т.ч. COVID-19 (U07.1-U07.2)	-	-	-	7	5	2	14	3	11
(V01-Y98) Клас XX Външни причини за заболяемост и смъртност	95	63	32	80	54	26	91	55	36

Транспортни злополуки (V01-V99)	33	19	14	23	16	7	28	19	9
Пешеходец, пострадал при транспортна злополука (V01-V09)	5	2	3	2	2	-	4	3	1
Велосипедист, пострадал при транспортна злополука (V10-V19)	1	-	1	-	-	-	1	1	-
Мотоциклетист, пострадал при транспортна злополука (V20-V29)	2	2	-	2	2	-	3	3	-
Лице, намиращо се в моторно превозно средство на три колела, пострадало при транспортна злополука (V30-V39)	1	1	-	-	-	-	-	-	-
Лице, намиращо се в лек автомобил и пострадало при транспортна злополука (V40-V49)	12	6	6	11	8	3	13	8	5
Злополуки, свързани с други наземни транспортни средства (V80-V89)	5	4	1	3	2	1	3	1	2
Злополуки при въздушен транспорт и при космически полети (V95-V97)	1	1	-	-	-	-	-	-	-
Други и неуточнени транспортни злополуки (V98-V99)	6	3	3	5	2	3	4	3	1
Падания (W00-W19)	6	4	2	5	3	2	2	2	-
Въздействие на неживи механични сили (W20-W49)	-	-	-	3	2	1	2	1	1
Въздействие на живи механични сили (W50-W64)	1	-	1	-	-	-	-	-	-
Случайно удавяне и потъване във вода (W65-W74)	15	13	2	14	11	3	16	11	5
Други злополуки със заплаха за дишането (W75-W84)	13	9	4	6	4	2	10	5	5
Злополуки, предизвикани от въздействие на електрически ток, облъчване и екстремни стойности на температурата на околната среда или атмосферното налягане (W85-W99)	7	5	2	3	3	-	6	4	2
Въздействие на дим, огън и пламък (X00-X09)	3	2	1	4	1	3	2	1	1
Въздействие на природни сили (X30-X39)	-	-	-	1	1	-	-	-	-
Случайно отравяне и въздействие на отровни вещества (X40-X49)	-	-	-	2	2	-	2	1	1

Случайно въздействие на други и неуточнени фактори (X58-X59)	1	1	-	-	-	-	1	-	1
Умишлено самонараняване (X60-X84)	6	3	3	5	2	3	5	2	3
Нападение (X85-Y09)	1	1	-	5	3	2	6	3	3
Нараняване с неопределени намерения (Y10-Y34)	7	5	2	7	6	1	8	6	2
Последици от въздействието на външни причини за заболяемост и смъртност (Y85-Y89)	2	1	1	2	-	2	3	-	3

¹ Международна статистическа класификация на болестите и проблемите, свързани със здравето, 10 ревизия.

Статистическите данни показват, че в периода 2019-2021 г. броят на децата, които са починали в следствие на злополуки и инциденти, се запазва. Това е свързано със създаване на допълнителни гаранции относно безопасността на средата на живот на децата.

Трудова експлоатация:

Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“ осъществява контролна дейност по законосъобразното полагане на труд от лицата, ненавършили 18-годишна възраст, като основните приоритети на извършваната контролна дейност се изразяват в: по-цялостно ангажиране на работодателите с изпълнение на законовите им задължения и отговорности при наемането на работа на лица до 18 години; ограничаване и отстраняване на нарушенията на правните норми при използване труда на лица до 18 години; повишаване ефективността на мерките за предотвратяване случаите на наемане на деца за работа при условия, които могат да увредят тяхното здраве и безопасност; премахване на най-тежките форми на детски труд в България; изграждане на култура на превенция на икономическата експлоатация на децата и от всякакъв труд, който би увредил безопасността, здравето или физическото, умственото, моралното или общественото им развитие или би навредил на тяхното образование; подобряване възможностите за мониторинг, набиране и разпространение на информация по законосъобразното използване труда на непълнолетни в националното стопанство.

В Република България използването на труда на непълнолетни лица, като особено уязвима рискова група, намалява, но все още е сериозен проблем, преди всичко в сферата на малките и средните предприятия, както и в секторите на неофициалната икономика и домашното стопанство.

Във връзка с даваното разрешение, инспекторите по труда могат да извършат проверка на условията на труд, при които ще работят непълнолетните. В определени случаи инспекторите по труда провеждат лични срещи с децата и работодателите, като им се разясняват основните права и изисквания във връзка с наемането на деца на работа.

Преобладаващата част от икономически активните деца работят в частния сектор, като техният труд няма принудителен характер. Най-много искания за даване на разрешения за наемане на лица до 18 години по трудови правоотношения са поискани от работодатели от икономически дейности: „Хотелиерство“, „Ресторантьорство“ и „Търговия на дребно“.

Практиката, изведена от инспекционната дейност, показва, че за непълнолетните се предлагат работни места с временна или сезонна заетост, които не са толкова

взискателни към образованието и квалификацията. Недостатъчната образованост на част от желаещите да работят непълнолетни и ниското равнище на тяхната подготовка по въпросите на безопасността на труда изискват специални грижи.

Характерно е по-ниското заплащане на труда на непълнолетни поради липсата на пазарни отношения при договарянето и завишената продължителност на работната седмица над законодопустимата. Кодексът на труда (КТ) предвижда, че работното време на работниците и служителите, ненавършили 18 години, е 35 часа седмично и 7 часа дневно, при петдневна работна седмица. В дневното и седмичното им работно време се включва и времето за придобиване на професионална квалификация и за нейното повишаване, когато тя се осъществява в процеса на работата. Наемането на работа на непълнолетни над законоустановената продължителност на работното време, неполагането от работодатели на регламентирани от закона особени грижи (създаване на облекчени условия за работа и на условия за придобиване и повишаване на професионална квалификация) са характерни предпоставки за рискове, съпътстващи труда на лицата до 18 г.

Констатираните нарушения на разпоредбите, регламентиращи труда на непълнолетните, през 2019 г. са 236. Общо 112 са установените случаи на наети на работа непълнолетни лица без разрешение на съответната Дирекция „Инспекция по труда“. За констатираните нарушения са изпращани сигнали до компетентните органи на Прокуратурата на Република България. Установени са 107 нарушения на разпоредбата на чл. 305, ал. 4 от КТ, регламентираща правото на работниците и служителите, ненавършили 18 години, на основен платен годишен отпуск в размер не по-малко от 26 работни дни. Нарушенията на законоустановената продължителност на работното време на непълнолетните за 2019 г. са общо 3. Установени са и 8 броя нарушения на забраната за полагане на нощен труд от непълнолетни. Констатирани са 6 нарушения на изискването за уведомяване на непълнолетни и родителите им за рискове, уредено в чл. 305, ал. 2 от КТ. Съставени са 119 актове за установяване на административни нарушения (АУАН) са констатирани през 2019 г. нарушения по закрилата труда на непълнолетните.

През 2020 г. констатираните нарушения на разпоредбите, закриващи труда на непълнолетните, са 180. Общо 92 са установените случаи на наети на работа непълнолетни лица без разрешение на съответната Дирекция „Инспекция по труда“. За констатираните нарушения са изпращани сигнали до компетентните органи на Прокуратурата на Република България. Установени са 80 нарушения на разпоредбата на чл. 305, ал. 4 от КТ, регламентираща правото на работниците и служителите, ненавършили 18 години, на основен платен годишен отпуск в размер не по-малко от 26 работни дни. Нарушенията на законоустановената продължителност на работното време на непълнолетните за 2020 г. са общо 3. За 2020 г. са установени 3 нарушения на забраната за полагане на нощен труд от непълнолетни. Констатирани са по едно нарушение на изискването за уведомяване на непълнолетни и родителите им за рискове, уредено в чл. 305, ал. 2 от КТ, и за полагане на особени грижи за непълнолетните по реда на чл. 305, ал. 1 от КТ. Съставени са 90 АУАН за констатирани през 2020 г. нарушения по закрилата труда на непълнолетните.

Установените нарушения на разпоредбите, закриващи труда на непълнолетните, през 2021 г. са 214. Общо 84 са констатираните случаи на наети на работа непълнолетни лица без разрешение на съответната Дирекция „Инспекция по труда“. За констатираните нарушения са изпращани сигнали до компетентните органи на Прокуратурата на Република България. Установени са 123 нарушения на разпоредбата на чл. 305, ал. 4 от КТ, регламентираща правото на работниците и служителите, ненавършили 18 години, на основен платен годишен отпуск в размер не по-малко от 26

работни дни. Нарушенията на законоустановената продължителност на работното време на непълнолетните за 2021 г. са 2. Установени са и 5 нарушения на забраната за полагане на нощен труд от непълнолетни. През 2021 г. са съставени общо 88 АУАН за констатирани нарушения по закрилата труда на непълнолетните.

Най-много нарушения са извършени от работодатели от икономически дейности: „Хотелиерство“, „Ресторантьорство“ и „Търговия на дребно“. Допускането на тези нарушения предопределя и дългосрочните приоритети в инспекционната дейност на ИА „Главна инспекция по труда“ в посочените икономически дейности.

В заключение е посочено, че контролната дейност на ИА „Главна инспекция по труда“ в посочения период не са идентифицирани случаи на деца, въввлечени в трудова експлоатация. Акцентът в контролната дейност на ИА „Главна инспекция по труда“ е поставен върху спазването на забраните и закрилните норми при наемане на работа на непълнолетни от работодатели чрез засилване на инспекционния си капацитет за превенция, защита и отстраняване на случаите на полагане на неразрешени форми на труд от непълнолетни.

Предвиждането на превантивни мерки на всички нива, увеличаване ефективността на инспекционната намеса за спазването на нормите, закрилящи труда на непълнолетните и извеждането на контрола по законосъобразното използване на детския труд като приоритетен, както и осигуряването на достъпа на непълнолетните до услугите и различните форми за превенция по въпроси на реализацията на трудовите им права са важни фактори за предотвратяване, разкриване и преследване на нарушенията на трудовото законодателство, свързани с полагане на труд от непълнолетни лица.¹⁸

Трафик на деца:

ДАЗД, като специализиран орган на Министерския съвет за ръководство, координация и контрол, има редица правомощия в областта на трафика на деца:

С подписването на Координационния механизъм за рефериране и обгрижване на непридружени деца и деца жертва на трафик, завръщащи се от чужбина, се унифицира подходът на българските институции за предприемане на координирани действия и ясно разграничаване на отговорностите с цел ефективно прилагане на законодателството за борба с трафика на хора. От 2003 г. е регламентирано, че при постъпване на информация за дете - жертва на трафик незабавно се уведомява ДАЗД, която координира предприемането на съответните мерки по Закона за закрила на детето, събирането на данни за детето-жертва и работата на институциите във всеки конкретен случай. Председателят на ДАЗД предлага на министъра на вътрешните работи становище за налагане на мярка по чл. 76а от Закона за българските лични документи, според който, когато има достатъчно данни за въвличането и използването на децата за придобиването на неправомерни доходи, не се разрешава тяхното напускане на България за срок до 2 години. Тази мярка се използва за превенция на последващо извеждане и въвличане на децата в трафик на хора. ДАЗД заедно с МВР са отговорни за прилагането на Координационния механизъм.

Таблица: Брой на децата, станали жертва на експлоатация в чужбина¹⁹

Година	Деца/пол	Държава/брой
2021 г.	27 деца	Швеция - 3 деца, Австрия -
	20 момичета	5 дете, Полша – 3 деца,
	7 момчета	Германия – 1 деца,

¹⁸ Източник: Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“

¹⁹ Източник: ДАЗД

		Швейцария – 2 деца, Франция – 1 дете, Белгия – 2 деца, Великобритания – 4 деца, Чехия – 2 деца, Сърбия – 1 дет, Нидерландия – 1 дете, Украйна – 2 деца.
2020 г.	31 деца 27 момичета и 4 момчета.	Австрия - 4 деца, Великобритания - 9 деца, Швеция - 4 деца, Нидерландия - 2 деца, Израел - 1 дете, Румъния - 1 дете, Франция - 1 дете, Швейцария - 2 деца, Полша – 1 дете, САЩ – 1 дете, Гърция – 1 дете, Германия – 3 деца и Португалия – 1 дете.
2019 г.	17 деца 16 момичета 1 момче	Италия - 1 дете, Сърбия-1 дете, Полша - 2 деца, Чехия -2 деца, Франция - 2 деца, Нидерландия - 3 деца, Англия - 3 деца, Германия - 3 деца.

Злоупотреба с психоактивни вещества:

Употреба на наркотици сред общото население на България на възраст 15-64 г.:

Според данни от Националното представително проучване относно нагласи и употреба на психоактивни вещества сред общото население в България, проведено в края на 2020 г., 9,5% от българите на възраст 15-64 г. посочват, че са употребявали някога в живота си някакво наркотично вещество. Най-голям дял от тях са употребявали марихуана (8,6%), също амфетамини (2,2%), кокаин (2,0%), хашиш (1,9%), екстази (1,3%), хероин (1,0%) и метамфетамини (0,7%). Употреба на комбинация на две и повече наркотични вещества е характерна за 0,9% от анкетираните.

Употреба на наркотици сред учениците:

В края на 2020 г. са реализирани местни проучвания относно някои аспекти от здравното поведение, оценки и нагласи по отношение на употребата на психоактивни вещества сред учениците (VIII-XII клас) в градовете София, Пловдив, Кърджали и Шумен. Посочилите, че са употребявали някога в живота си някакво наркотично вещество, са 16,4% от учениците в град София, 9,8% от учениците в град Пловдив, 8,5% от учениците в град Кърджали, 11,5% от учениците в град Шумен, 1,0% от учениците в прогимназиален курс на обучение в град Стара Загора, 1,5% от учениците в прогимназиален курс на обучение в град Плевен. Като причини за първа употреба на наркотично вещество те най-често посочват „от любопитство, да опитат нещо непознато“, „за удоволствие, за да изпитат временен приятен ефект“, „от скука, за разнообразие“, „за да се откъснат от действителността“. Част от учениците са употребили канабис в комбинация с алкохол.

През 2019 г. е проведено седмо по ред изследване по Европейски училищен изследователски проект за алкохол и други наркотици (ESPAD). По отношение на употребата на наркотични вещества поне веднъж в живота сравнителните данни показват, че България е една от страните, при която се наблюдава значително намаление на употребата на някакво наркотично вещество поне веднъж в живота спрямо предишното проучване – от 30% през 2015 г. на 19% през 2019 г.²⁰

Превантивни дейности и интервенции:

По данни от Министерство на образованието и науката, през учебната 2020/2021 г. всички 28 регионални управления на образованието (РУО) са отчетели осъществени превантивни дейности, свързани с употребата на психоактивни вещества на ниво клас, на ниво работа с родителите по въпросите на зависимостите и на ниво взаимодействие с други институции и провеждане на дискусии, беседи, семинари и други.

През 2020 г. във връзка с превенция на употребата на психоактивни вещества местните комисии за борба с противообществените прояви на малолетните и непълнолетните (МКБППМН) са реализирали информационно-консултативна, проучвателна и изследователска дейност, осъществявани са обучения на специалисти и доброволци – главно секретари и членове на МКБППМН, инспектори ДПС, обществени възпитатели, педагогически съветници, социални работници, медицински специалисти от училищните кабинети, учители, студенти и ученици, ученически парламенти, родители по теми, свързани със зависимости.

ММС изпълнява ангажиментите си в тази област чрез програмата „Спорт за децата в свободното време”. Програмата е с цел създаване на условия и възможности за участие на деца в безплатни спортни занимания в свободното им време, с оглед подобряване на тяхното здраве, чрез здравословна физическа активност. Във връзка с реализирането на политика в областта на спорта за учащи, насочена към насърчаване към здравословен начин на живот, физическа активност, занимания със спорт и към ограничаване на негативните тенденции – нетолерантно поведение, агресия, насилие, употреба на алкохол, цигари, наркотици и други вредни навици, ММС финансира и Програма „Спорт за деца в риск“. Тя създава условия и възможности за участие на децата в риск в безплатни спортни занимания с цел насърчаване към физическа активност, системно практикуване на спорт и спортна изява като средство за здравословен начин на живот, физическо, духовно развитие и социално включване в обществото. Право да кандидатстват с проект и да бъдат финансово подпомагани по Програмата имат спортни клубове, членове на лицензирани спортни федерации. В изпълнение на младежките политики ММС разработи Национална програма за изпълнение на младежки дейности.

Обучителна дейност на Национален център по обществено здраве и анализи:

Отдел „Зависимости“ на Дирекция „Психично здраве и превенция на зависимостите“ в Национален център по обществено здраве и анализи ежегодно организира и провежда специализирани обучения на ръководители на програми и на работещите в областта на превенцията, лечението, психосоциалната рехабилитация и намаляването на вредите от употребата на наркотичните вещества. През 2020 г. са проведени следните обучения: обучение за работа с Евро ASI (Европейски индекс за оценка степента на зависимост – Addiction Severity Index), обучение за работа с ADAD (диалог за оценка на непълнолетни), обучение на професионалисти за работа с рискови групи, обучение „Фамилна терапия при психосоциална рехабилитация и лечение на зависимостите“.

²⁰ Източник: Национален център по опазване на общественото здраве и анализи

Превантивни програми: През 2020 г. почти всички превантивно-информационни центрове са започнали работа по двете национални програми по универсална превенция – Национална програма по превенция „Кодово име живот” (V – VII клас) и Национална програма по превенция „От връстници за връстници” (VIII – XI клас).

Делът на учащите (учениците и студентите) сред потърсилите лечение, непрекъснато намалява от 2003 г., когато е бил на ниво 15%, като през 2011 г. стигна до 3,8%. През последните години този дял бележи нарастване, като през 2020 г. е 7,2%.

Таблица: Случаи на остри интоксикации през 2020 г. сред деца

	Регистрирани случаи на остри интоксикации, свързани с употребата на ПАВ през 2020 г.
До 15 години	706
16-18 години	593

Таблица: Консултативна работа с деца, употребяващи ПАВ

Година	Индивидуално консултиране на деца във връзка с употреба на психоактивни вещества	Деца, преминали семейни консултации във връзка с превенция на употреба на психоактивни вещества
2019 г.	2 470	1 160
2020 г.	1 066	539

Деца, търсещи международна закрила:

2019 г. Общ брой на непридружени деца, търсещи закрила:

Регистрирани са 620 деца, 185 са получили международна закрила, а 121 от децата са получили отказ за предоставяне на статут.

2020 г. Общ брой на непридружени деца, търсещи закрила:

Регистрирани са 683 деца, 129 са получили международна закрила, а 55 деца от децата са получили отказ за предоставяне на статут.

2021 г. Общ брой на непридружени деца, търсещи закрила:

Регистрирани са 3 157 деца, 452 са получили международна закрила, а 56 деца от децата са получили отказ за предоставяне на статут.

За останалата част от общия брой е прекратено производството за предоставяне на международна закрила.²¹

От месец януари 2021 г. до края на 2021 г. в ДАЗД са обработени 4 131 преписки, свързани с регистрирането и предприемането на процедура за международна закрила на непридружени деца от трети страни. В последното тримесечие на 2021 г. се наблюдава тревожно покачване на случаите на непридружени деца.²²

От Държавна агенция за бежанците (ДАБ) са посочили, че няма деца, жертви на насилие в териториалните поделения на Агенцията.

Насилие чрез информационни и комуникационни технологии (ИКТ), интернет и средствата за масова информация

Част от функционалните компетентности на отдел „Киберпрестъпност” при Главна дирекция „Борба с организираната престъпност“ (ГДБОП) е работата по линия „Противоправно съдържание в интернет“. Служителите на отдела са компетентни да вземат отношение при получени данни за сексуална експлоатация на деца в интернет.

²¹ Източник: ДАБ

²² Източник: ДАЗД

Използват се софтуерни продукти, с които се наблюдават специализирани мрежи за обмен на файлове с детска порнография. Извършва се 24/7 мониторинг на интернет трафика на Република България, като над 85% от него се филтрира за незаконно съдържание. Ограничава се както умишлен, така и случаен достъп (особено от деца) до сайтове с порнографски материали. Ежемесечно от Интерпол се предоставя списък с уеб сайтове „Worst of“, базирани в интернет пространството на страната ни, съдържащи противоправно съдържание. ГДБОП блокира сайтовете и пренасочва потребителите им към стоп страница с информация за законодателната рамка на престъплението. ГДБОП работи в сътрудничество с „Националния център за насилени и изчезнали деца“ за придобиване на актуална информация за идентифициране на деца, изложени на риск. Осъществява активна комуникация с организации от правителствения и неправителствения сектор, Фейсбук, Гугъл, Туитър и други, от които получава сигнали за разпространение на материали с посегателства над деца от потребители, намиращи се на територията на страната. Създадена е възможност и всеки гражданин да подава директен сигнал към ГДБОП на страници www.cybercrime.bg и www.gdbop.bg, администрирани от експерти в отдела.

Превенцията е важна част от дейността на специализирания отдел. За намаляване на броя на децата жертви на сексуална експлоатация, периодически се разработват и реализират обучения и семинари с ученици, родители и учители. Разискват се актуални теми, свързани с безопасността в онлайн пространството.²³

Основните дейности на Националния център за безопасен интернет също включват обработване на сигнали за детска порнография и компютърни посегателства срещу деца и непълнолетни, също така консултиране по телефон и по онлайн канали на деца, непълнолетни, родители и учители при инциденти на деца онлайн, както и провеждане на обучения и разработване на материали по темата за рисковете при ползване на интернет.

През 2020 г. на Горещата линия към Националния център за безопасен интернет са подадени 17 855 сигнала, касаещи незаконно съдържание или поведение в интернет, 17 081 изображения на сексуална експлоатация на деца - <https://www.safenet.bg/images/sampleddata/files/PublicReport2020-BG.pdf>

През 2020 г. на Консултативната линия 124 123 са подадени 459 сигнала, най-много за онлайн тормоз.

През 2021 г. на Горещата линия са подадени 15 694 сигнала – https://www.safenet.bg/images/sampleddata/files/Public_report2021-BG.pdf, а на Консултативната линия 124 123 са подадени 256 сигнала, най-много за онлайн тормоз (има общ спад на сигналите, поради технически проблем с един от мобилните оператори).²⁴

Данни на международната организация УНИЦЕФ:

УНИЦЕФ в свой доклад от 2021 г. „Насилието над деца в България“²⁵ изнася данни за насилието над деца в страната, съгласно които всяко второ дете (47%) е преживяло някаква форма на насилие до 18-годишна възраст. Емоционалното насилие е най-често срещаният вид (45,9%), последвано от физическо насилие (31,2%), сексуално насилие (15,6%) и пренебрегване (10,5%). Насилието най-често се наблюдава сред децата в училище (38,3%), следвано от това в общността (37,6%) и у дома (30,9%).

²³ Източник: Главна дирекция „Борба с организираната престъпност“

²⁴ Източник: Национален център за безопасен интернет

²⁵ Проведено по поръчка на УНИЦЕФ национално представително проучване на международната изследователска компания „Cogam International“, като дейността по събиране на данни в България е изпълнена от агенция ЕСТАТ.

Всяко трето дете (34,8%) посочва, че се чувства в опасност у дома, в училище или в общността.

Данни от ЕВРОСТАТ могат да бъдат намерени на официалната страница на организацията.²⁶

https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_peps60&lang=en

https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_pees01&lang=en

https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_lvhl11&lang=en

Специално оборудвани помещения („сини стаи“ вкл. и адаптирани помещения) за разпит на деца:

На територията на Република България се ползват 40 помещения, които са разположени в сгради на съдебната власт, на МВР или други институции.²⁷

Психиатрична помощ на децата с психични страдания и психотични прояви

Статистиката показва, че все още се наблюдава недостиг на медицински специалисти по специалност детска психиатрия, които да отговорят на потребностите на големия брой деца, които имат нужда от такава подкрепа.

Таблица: Брой детски психиатри²⁸

Детска психиатрия	Длъжности		Физически лица		
	По щат	Заети, включително по съвместителство	Общо	От тях: на основен трудов договор	
				всичко	с призната специалност
2019	21.50	17.50	19	18	15
2020	22.00	19.50	22	20	15

Социални услуги за подкрепа:

Съгласно разпоредбата на чл. 162 от Закона за социалните услуги, Агенцията за качество на социалните услуги води регистър на лицензираните доставчици на социални услуги, информацията, от която е публична и може да бъде намерена на официалната интернет страница на адрес: <https://aksu.government.bg/registar-na-licenziranite-dostavchiczi-na-soczialni-uslugi-2/>. Регистърът позволява търсене по зададен критерий, в т.ч. по вид социална услуга и целева група.

Данни, които не се събират, но са важни за формирането на политики за деца
Данни за децата с увреждания, които са жертви или извършители на насилие, в т.ч. общо за децата със специални образователни потребности (СОП) по този показател
Данни за децата, чиито родители са икономически емигранти (дълготрайно пребиваващи в чужбина) и са оставени на грижите на трети лица от или извън роднинското обкръжение
Данни за деца, участници в правни процедури
Данни за деца, въввлечени в родителски конфликти

²⁶ Евростат е статистическата служба на Европейския съюз. Тя отговаря за публикуването на висококачествени европейски статистически данни и показатели, които дават възможност за сравнения между държавите и регионите.

²⁷ Данните са към 16.11.2020 г. с източник Висш съдебен съвет.

²⁸ Източник: Национален център по общественото здраве и анализи.

Описание на факторите, които влияят на семейството, на обществото, на взаимоотношенията и в следствие, при планирането на политики за превенция на насилието и злоупотребата с деца

Политически фактори
(които помагат или затрудняват изпълнението на правителствените програми и приоритети)

Политическите фактори или политическата воля включва съществуващи правни гаранции, относими към закрилата на детето. Част от тези гаранции са предвидени и функциониращи процедури за подаване и разглеждане на жалби за насилие над дете и др. Създаването на ефективни социални програми за оказване на необходимата помощ на дете, жертва на насилие, е една от важните задачи и правилна политика за тяхното изграждане и функциониране.

Политическите фактори по отношение превенция на насилието над деца са: наличие на общо законодателство в сферата на правата и закрилата на детето; транспониране на мерките за закрила в специализирано законодателство във всички сфери, пряко или косвено, свързани с децата (образование, здравеопазване, социални услуги, правна система и т.н.); повишаване на осведомеността, чувствителността и обучение на всички ангажирани в сферата на закрилата на детето и всички свързани професионални групи, не само на социалните работници, а и на заетите с отглеждането на деца, от сферата на здравеопазването, образованието, адвокати, съдии, полиция и други представители на обществената сигурност, включително и персонала на заведенията за излежаване на наказания, в това число СПИ, ВУИ и Поправителния дом за непълнолетни.

Друг важен фактор е партньорството на държавата с неправителствения сектор. Лансиране на обществени информационни кампании, включващи религиозни, традиционни и обществени лидери за повишаване на съзнанието и чувствителността на обществото към тежестта на нарушенията на правата на детето, включително и предизвикване на културните норми срещу насилието над деца.

В отговор на идентифицираните сериозни предизвикателства в сектора на социалните услуги, свързани с ограничения достъп до тях, ниското участие на частния/неправителствения сектор в предоставянето на социални услуги, необходимост от подобряване на ефективността и качество на социалните услуги при реализиране на процеса на деинституционализацията на грижата за деца и други, бе предприета реформа в сектора. В тази връзка през 2019 г. бе приет Закона за социалните услуги, в сила от 01.07.2020 г., чрез който се уреждат всички ключови въпроси от значение за сектора на социалните услуги.

Външни фактори: политики и стратегии на ниво Европейски съюз. Основополагащи документи са приетата през 2021 г.: Стратегия на Европейския съюз за правата на детето (2021-2024) и Препоръка на Съвета за създаване на Европейска гаранция за детето. Стратегията на ЕС има шест тематични области и предложени действия като пряко отношение към темата насилие над деца имат цели три тематични области: Правото на децата да бъдат свободни от насилие; Правото на децата на детско правосъдие; Правото на децата да сърфират безопасно в цифровата среда, както и да се възползват от нейните възможности. В Стратегията Комисията заявява готовност за подкрепа на държавите членки по отношение повишаване на осведомеността относно всички форми на насилие, за да се гарантира

ефективна превенция, защита и подкрепа за деца жертви, като ще продължава да финансира такива проекти. Комисията ще търси решения за справяне с липсата на съпоставими, дезагрегирани по възраст и пол данни за насилието срещу деца на национално и европейско равнище, както и допълване и засилване, където е необходимо, на мерките за борба с трафика на хора.²⁹

1.1. Политики и стратегии на ниво Съвет на Европа.

Редица конвенции и насоки са разработени в тази сфера. Най-важни сред тях са: Насоки на Комитета на министрите на Съвета на Европа за правосъдие, съобразено с интересите на детето; Конвенция на Съвета на Европа за закрила на децата от сексуална експлоатация и сексуално насилие (Конвенция Ланзароте). В разработването на новата Стратегия на Съвета на Европа за правата на детето 2022–2027 са включени като приоритети превенция на насилието за всички деца и достъп до и безопасно използване на технологиите за всички деца.

1.2. Политики и стратегии на ниво ООН.

ООН има богат политически опит, свързан с проблемите с насилието над деца. Конвенцията за правата на детето, Комитетът за правата на детето, УНИЦЕФ, ВКБООН, СЗО и редица други агенции имат отношение по проблема и богати ресурси по темата.

Целите за устойчиво развитие на ООН адресират на няколко места насилие, експлоатация и злоупотреба с деца (цел 5.2, 16.1, 16.2, 16.2.3).

През м. юли 2016 г. Генералният секретар на ООН основа Глобалното партньорство за прекратяване на насилието срещу деца и свързания с него фонд. Партньорството обединява всички – правителства, агенции на ООН, международни организации, родители, гражданското общество, религиозни групи, частния сектор, изследователи, учени и самите деца. Партньорството разработи Седем стратегии за прекратяване на насилието над деца (INSPIRE), заедно с наръчник за тяхното прилагане и индикатори.

2. Вътрешни фактори.

2.1. Нормативна рамка – българското законодателство разполага с редица закони и подзаконови нормативни актове, имащи отношение по проблема насилие над деца.

2.2. Институционална рамка

Налице е богатата институционална рамка³⁰, която има отношение към проблемите с насилието над деца. Основните органи, натоварени с превенция и реакцията на насилието са МТСП, АСП, ДАЗД, АКСУ, МОН, МВР, МЗ, съдебната власт и омбудсман.

2.3. Заявени политики и начини за постигането им.

През 2021 г. България се намираше в нестабилна политическа обстановка. Три пъти бяха провеждани парламентарни избори и веднъж – редовни избори за президент и вицепрезидент. Теми, свързани с права на човека и в частност, права на децата, не попадаха често в полето на общественото обсъждане. Обществените обсъждания на медийните случаи, свързани с насилие над и между деца, ясно показваха необходимостта от разработване и прилагане на междусекторен и координиран подход към превенцията и реакцията на насилието над деца.

²⁹ Стратегия на ЕС https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/1_en_act_part1_v7_0.pdf стр. 11 и 12

³⁰ Стр. 14-18 <https://www.unicef.org/bulgaria/media/10241/file/BGR-VAC-Report-Volume-2-BG.pdf>

Икономически фактори
(развитието на икономиката и влиянието върху тази област на действие)

Анализът на различни икономически фактори и влиянието им върху насилието е въпрос, на който следва да се придаде измеримост и възможност за изграждане на системи за подкрепа на тези икономически фактори, които имат непосредствено влияние върху превенцията на насилието между и над децата.

Част от тези фактори са:

- Бедност, вкл. концентрация на бедност в определени региони;
- Икономическо неравенство;
- Нестабилност вследствие на външни фактори, породени от военни конфликти в други държави, от пандемията от COVID 19;
- Нисък социално-икономически статус на домакинството.

Част от тези аспекти са свързани с икономическата ситуация на семейството и финансирането на достатъчно програми и услуги за интервенция на местата, където се случва насилието.

Ниските доходи и безработицата на родителите могат да бъдат посочени като рисков фактор, но само като част от изследване на цялостната среда, в която функционира семейството, защото изолираното посочване на фактора може да доведе до стигматизация.

Бедността също може да бъде сред рисковите фактори за общността, но отново следва да се разглежда като част от цялостната системна среда, вкл. обществените нагласи, свързани с насилствено поведение, наличието или липсата на законови или социални санкции срещу насилието и социалните норми, подкрепящи или отхвърлящи насилието.

Редица изследвания посочват, че икономически фактори, като ниски доходи, безработица, стрес в кариерата и бедност са свързани с насилието в семейството. Процентът на насилие в семейството е по-висок сред двойки, които субективно съобщават за високо (9,5%) спрямо ниско (2,7%) финансово напрежение (Venson & Fox, 2004). Безработицата е рисков фактор за извършване на насилие срещу партньора (Stith et al., 2004) и жертвите съобщават за здравословни затруднения, водещи до затруднения при заетостта (Logan et al., 2007; Meisel, Chandler, & Rienzi, 2003). Бедността и липсата на достъпни жилища могат да направят още по-трудно бягството от насилствени връзки.

Важно е да се отбележи, че насилието в различните си измерения е характерно и за финансово стабилни семейства, в които може да съществува икономическа, емоционална и социална зависимост. Във връзки, в които един партньор контролира финансите, икономическият стрес и страхът от бедността могат да ограничат способността на човек да напусне насилствена и контролираща връзка. В допълнение, икономическата злоупотреба – включително, ограничаване на достъпа до кредити и пари, контролиране на възможностите за заетост и изключване от вземане на финансови решения – може да бъде използвана от контролиращия партньор, за да запазят партньорите си във връзката (Сандърс, 2007).

Липсата на заделяне на достатъчно финансиране в значими сфери възпрепятства за създаването на подходящи услуги които могат да помагат на родителите, семействата, децата и младите хора и други специалисти за справяне с насилието. Например, недостатъчното финансиране на адекватни социални услуги пречи на създаването и поддържането на интегрирани услуги в общността, които могат да имат съществено значение за подкрепа на семействата, образователните институции, децата и младите хора.

Социални фактори (промени в демографското състояние, семейния живот, начина на живот, образование, пандемия и др.)	Разпространението на COVID-19 породило необходимостта от засилване на подкрепата за семействата с деца с оглед ограничаване на задълбочаващите се бедност и социални неравенства в обществото. Кризата, породена от разпространението на COVID-19 и наложеното социално дистанциране оказват сериозни социални и икономически последици най-вече върху уязвимите групи семейства с деца (самотните родители, семействата с ниски доходи, семействата на деца с увреждания, семействата от уязвими етнически групи и т.н.). В тази връзка, бяха предприети редица мерки за подкрепа на лицата, пострадали от кризата. Облекчени бяха условията за отпускане на семейни помощи по реда на Закона за семейни помощи за деца, въведени бяха и нови форми на финансова подкрепа за нуждаещите се чрез различни законодателни промени и т.н. В областта на социалните услуги, които имат важна роля за превенция на насилието и злоупотребата с деца, бяха предприети действия от екипите на социалните услуги за въвеждане на алтернативни подходи и организация на работа чрез предоставяне на дистанционни услуги за деца и семейства и др. Когато говорим за социални фактори, е добре да ги видим като източници на влияние в близкото и по-далечното обкръжение на децата и младите хора, като в същото време следва да се прецизират и начините на влияние на тези фактори през различните възрастови групи. В групата на социалните фактори попадат: - семейството – близко и разширено, в което се формират базисните когнитивни, емоционални, морални и поведенчески модели; - общността, в която израстват децата, която дава информация за приемливо и неприемливо поведение, извън семейството; - групата на връстниците и приятелите, която формира възприемането за популярност и груповите норми; - детската градина и училището, които утвърждават моделите за поведение в по-широка група; - обществото с приетите социални норми, които се утвърждават през различните разкази – от реакциите на публичните места, до посланията от медиите и социалните мрежи. Много теории описват влиянието на тези фактори по отношение на формирането и утвърждаването на знания, умения и нагласи, които определят поведението. Всички фактори си влияят взаимно и определянето на тяхната сила на влияние винаги е опосредствана от различните йерархични връзки между тях в процеса на израстването на децата и младите хора. Основен източник на тези теории и принципи представляват дисциплините на поведенческата наука, както и образованието и развитието на детето, които се поставят в контекста на принципите за правата на човека. Това дава представа за начина, по който хората и особено децата и младите хора постъпват, растат, учат, придобиват знания, нагласи и умения и за многото сфери на влияние, които се отразяват върху тези процеси на израстване в различни среди (семейство, училище, групи с връстници, общество и т.н.). Теорията за социалното учене на Бандура постановява, че хората се учат какво да правят и как да действат като наблюдават другите. Позитивното поведение се насърчава от положителните или негативните последици, които са наблюдавани или изпитани пряко от учащия. Запомнянето на дадено

поведение може да се засили, когато хората умствено упражняват или реално следват поведенчески модели.

Конструктивистката теория също очертава силата на социалното взаимодействие и активното ангажиране на детето в процеса на разрешаване на проблеми с връстници и възрастни като основа за развитието. И възрастните, и децата, и младите хора действат по начин, който намират за норма или както действат повечето хора на тяхната възраст. Ако младите хора възприемат (правилно или не), че насилието е начин те успешно да разрешават проблеми, тогава това се превръща в обичайния начин, по който младите хора реагират в дадена среда. От друга страна, ако децата и младите хора разберат, че правилото е да се споделят проблеми и че наблюдателите отстрани ще се намесят, за да прекратят битка, а не да я насърчават, повечето от тях ще се придържат към това правило на поведение. Като се работи съвместно с ученици за насърчаване на просоциалното поведение, нормативната структура на групата връстници се променя в подкрепа на здравословно, позитивно поведение и също може някои от учениците с рисково поведение, които е по-вероятно да имат деструктивно поведение, да се насочат към просоциални правила. Задаването на позитивни стандарти в училищната среда е ключово, а да накараш учениците да съзнават и моделират тези стандарти, може да доведе до това повече ученици да се държат по начин, който е положителен за тяхното развитие.

Социалното винаги е свързано с индивидуалното развитие, но отделните носители на социалния опит и социалните норми нямат еднакво влияние. През периода на ранното детство доминира семейството, в предучилищна и начална училищна възраст се появява влиянието на детската градина и училището, а в периода на юношеството започва доминирането на групата на връстниците. До юношеската възраст е възможно създаване на концепции за много променливи, абстрактно мислене и създаване на правила за разрешаване на проблеми предимно чрез семейството, малката общност и големите групови обществени норми. Социалните взаимодействия стават все по-сложни с преминаването към юношеската възраст, когато се наместват груповите норми между връстниците или желаните модели на поведение. Морално развитие като развиване на ценности и правила, които човек използва за балансиране при конфликт на интереси по отношение на самия себе си и останалите, е често срещано през юношеския период.

Така към вече изградените лични характеристики, социалното положение в групата на връстниците влияе върху поведението в рамките на групата. Възприемането за популярност (да бъдеш възприеман като популярен сред връстниците), от друга страна, е установено, че е свързано както с просоциални, така и с антисоциални взаимодействия, включително тормоз над другите. Предполага се също, че възприеманата популярност е ключов фактор за социалната сила и видимостта в групата на връстниците и може да играе важна роля и при обяснението на защитното поведение.

Затова доброто познаване на ролите в ситуациите на тормоз и насилие от страна на възрастните и изграждането на цялостни системи за реакция в детската градина и училището стават много важни социални фактори за влияние върху поведението, свързано с насилие при децата и младите хора.

В този аспект е много важно да се разбира връзката между социалното, като външно измерение, социалното като интернализирани норми, установени от хора или групи, които са влиятелни за индивида и

	личностните диспозиции, които формират нагласата за поведение и самото поведение. Политиките моделират условията, в които хората живеят и работят и тези условия могат да имат позитивни или негативни последствия. Влиянието на публичните политики и инвестициите в здравеопазване, жилища, образование, заетост и околна среда определят възможностите за хората и цялата общност за развитие и участие в социалния и икономически живот. В българските общини се приемат и изпълняват общински стратегии и програми, които оказват въздействие върху социалните фактори. Органите на местното самоуправление и местната администрация в Република България имат компетентност да провеждат политики във всички сфери на обществения живот – околна среда, териториално и селищно устройство, образование, култура, спорт, социалната сфера, здравеопазване, безопасност на движението, транспорт. Местните власти, като демократично избрани органи, имат дълбоко разбиране за неизбежните връзки, които съществуват между различните аспекти на качеството на живот – жилищна среда, доходи, здраве, заетост, престъпност, околна среда, култура и образование. Чрез тяхното познание за мястото и чрез работа с партньори, местните власти ежедневно осъществяват дейности, за да превърнат общините в добро място за живеене. Общините осъществяват успешни дейности в съответствие с различните нива на ресурси и административен капацитет, които осигуряват ефективни междусекторни програми за устойчиво функциониране. Те осигуряват участие на гражданското общество в процеса на разработване и прилагане на политики. Общините интегрират усилията на образователните учреждения, правоприлагащите органи, местната комисията за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни и местната общност по правното възпитание, социализацията, профилактиката на наркоманиите и престъпността сред малолетните. Подпомагат дейността на органите на полицията чрез общинските инспекторати за осигуряване на обществения ред и превенция за недопускане на нарушения. Общините създават общински центрове за социална превенция на ученици и деца в риск и комплекс за ранно детско развитие; развиват интегрирани иновативни междусекторни услуги за деца и семейства (с акцент върху интегрирането на различните видове услуги – социални, здравни, образователни и др.) и осигуряват ефективно управление на дейностите по развитие на интегрирани здравно-социални услуги за осигуряване на живот в общността за децата с трайни увреждания; услуги за подкрепа и превенция; услуги за спешна закрила; заместваща грижа; социални услуги за резидентна грижа. Осигуряват стратегически фокус на обществените групи в риск чрез подкрепа на децата и родителите за създаване на условия за достоен живот чрез решаване на жилищните нужди и предоставяне на еднократни финансови помощи от общинския бюджет.
Технологични фактори (във връзка с новите технологии, информационни)	В днешното време голяма част от комуникацията се осъществява посредством дигитални устройства като лаптопи, таблети и смартфони, които позволяват на децата и възрастните да останат свързани с всеки, независимо от това къде се намират. Разговорите лице в лице постепенно отстъпват пред тези, които се извършват през чатове в социалните мрежи, видео и телефонни разговори и други цифрови технологии. Появата на тези

технологии)	технологии и имплементирането им в почти всички сфери на социалния живот напълно промениха начина, по който общуваме и се свързваме с околните. Интернет-базираните технологии са основен източник на комуникация и обмен на информация, а през последните години се наблюдават и интересни промени в начина, по който тези технологии са използвани за общуване. Това е свързано с трансформацията на традиционното интернет пространство и началото на нов социален феномен – Web 2.0. Терминът Web 2.0 описва уеб-базираните услуги от второ поколение, които обединяват в себе си социалните мрежи, блоговете и други инструменти за комуникация, в които потребителят играе главна роля за създаването на съдържание и споделянето на информация. Тази нова трансформация обхваща в себе си много съществения процес на преминаване от еднопосочна комуникация и пасивен прием на информация (както е например при телевизията) до двупосочна комуникация и обмен на информация и от страна на потребителя. Освен социалните медии и форумите, интерактивната Web 2.0 позволява на хора от цял свят да се свързват, срещат, учат и обменят идеи заедно изцяло в дигитална среда – нещо което е било напълно невъзможно допреди няколко години. Интернет технологиите също така предоставиха безкраен източник на ресурси, образователни материали и учебни системи, позволявайки на децата и възрастните да учат или работят от собствения си дом. Тези процеси се засилиха особено с възникването на пандемията от COVID-19, която направи всички, вкл. децата и възрастните още по-зависими от дигиталните технологии. Милиони компании и организации по света преминаха изцяло онлайн, чрез видеоконферентна връзка като Zoom и Microsoft Teams, милиони деца и студенти учиха във виртуални класни стаи. Негативни ефекти на технологиите върху човешката комуникация Въпреки че на глобално ниво технологиите запълниха огромна празнина в живота на децата и възрастните, личните им взаимоотношения постраднаха сериозно от наличието на новите устройства, давайки началото на нов социален феномен – <i>виртуалната дистанция</i>. Той описва как, въпреки че хората са физически заедно, те са отделени един от друг поради това, че са напълно погълнати от своето технологично устройство, като лаптоп или смартфон/таблет. Това означава, че всички човешки взаимодействия са изместени на заден план, докато децата и възрастните са заети да се свързват с други хора (дори непознати) в цифровото пространство чрез своето технологично устройство, което поставя децата в особена уязвимост, поради липсата на достатъчно социален опит. Повишената изолация, намаленото социално взаимодействие и увеличената комуникация между човек и машина са резултат от прекомерната употреба на дигитални технологии, която създаде стена между много хора в световен мащаб. Вместо да се срещат физически, повечето деца и възрастни използват социални мрежи и чатове, за да общуват, използват емотикони, за да изразяват емоциите си и вместо да общуват вербално, общуват текстово на телефоните си докато са заедно. Постоянната свързаност, която предлага дигиталният свят посредством снимки, клипове, постове и сторита, заедно с възможностите на технологиите да задоволяват постоянния ни интерес, предлагайки ни съдържание 24 часа в денонощието, прави възможно децата и възрастните да

прекарват все повече време в тези платформи. Те постоянно представят информация и съдържание, което умишлено е програмирано да задържа интереса ни максимално докато се прекарва време в тях. Всичко това е замислено с цел непрестанно да се извлича информация и данни от децата и възрастните, които в последствие се продават на рекламодатели. Времето, което децата и възрастните прекарват онлайн, и начинът, по който те комуникират с техни приятели, близки и познати около тях, до голяма степен са продиктувани от новото „нормално“, което ги прави все по-зависими и все по-отдалечени от реалния свят. Тъй като тези приложения непрестанно стимулират интереса, реалният свят често не може да задоволи нуждите на децата и възрастните така, както го прави дигиталният. Успехът на тези приложения обаче нанася катастрофални последици върху човешките взаимоотношения, върху способността да се свързваме със себе си и околните, отнема поверителността и способността особено при децата да се фокусират и да задържат вниманието си за дълъг период от време.

В световен мащаб е изчислено, че среднестатистически човек прекарва общо 6 часа и 55 минути в гледане на екран всеки ден (за дейности, свързани с интернет), като по-голямата част от това (3 часа и 16 минути) е времето, прекарано на мобилните си телефони. Това включва приблизително 2 часа 25 минути превъртане на социалните медии, час и половина стрийминг услуги и 54 минути в слушане на подкасти.

Социални мрежи, както и дигиталният социален кръг на децата често създават фалшиво усещане за подкрепа и свързаност, които биват отнемани веднага щом те напуснат интернет пространството. Така те попадат в клопката на фалшивата реалност, където могат да имат стотици последователи и приятели в социалните мрежи, които да ги карат да се чувстват оценени, но реалният живот не може да покрие очакванията им от дигиталния в социален аспект. Това често предизвиква чувство на самота и изолация и засилена нужда от това да прекарват все повече време в дигиталното пространство, за да задоволят постоянната си нужда от внимание. Има все повече доказателства, че тези дигитални зависимости насърчават депресията, самота, злоупотреба с видеоигри и дори самоубийствено поведение, особено сред тийнейджърите и младите хора.

4. Нормативна уредба в различните сектори (преглед на националното законодателство и международните актове)

Национални правни инструменти

Определение на понятието „насилие“ и видовете насилие са уредени в Допълнителните разпоредби на Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето:

§ 1. По смисъла на правилника:

1. **„Насилие“ над дете е всеки акт на физическо, психическо или сексуално насилие, пренебрегване, търговска или друга експлоатация, водеща до действителна или вероятна вреда върху здравето, живота, развитието или достойнството на детето, което може да се осъществява в семейна, училищна и социална среда.**

2. **„Физическо насилие“ е причиняване на телесна повреда, включително причиняване на болка или страдание без разстройство на здравето.**

3. **„Психическо насилие“ са всички действия, които могат да имат вредно въздействие върху психичното здраве и развитие на детето, като подценяване, подигравателно отношение, заплаха, дискриминация, отхвърляне или други форми на отрицателно отношение, както и неспособността на родителя, настойника и**

попечителя или на лицето, което полага грижи за детето, да осигури подходяща подкрепяща среда.

4. „Сексуално насилие“ е използването на дете за сексуално задоволяване.

5. „Пренебрегване“ е неуспехът на родителя, настойника и попечителя или на лицето, което полага грижи за детето, да осигури развитието на детето в една от следните области: здраве, образование, емоционално развитие, изхранване, осигуряване на дом и безопасност, когато е в състояние да го направи.

Водещ принцип при прилагането на националното законодателство е осигуряването на висшия интерес на детето, залегнал в кодекси, специални закони и поднормативни актове. В тях са въведени разпоредби от международното и общностно право с цел реализацията на общите цели на международното право и това на Европейския съюз. По отношение закрилата на децата това са:

Конституция на Република България - 1991 г.

Чл. 14 гласи: „Семейството, майчинството и децата са под закрила на държавата и обществото“. По-нататък чл. 47 също подчертава отговорността на родителите за отглеждането и възпитанието на техните деца и ангажимента на държавата да им оказва помощ в съответствие със задълженията, залегнали в Конвенцията за правата на детето. Конституцията възлага на държавата задължението да оказва закрила на изоставените деца.

Закон за закрила на детето (ЗЗДет.) – 2000 г.

Правилник за прилагането на Закона за закрила на детето.

Законът за закрила на детето е основният специализиран закон в българското законодателство, определящ държавната политика спрямо децата в риск. Той регламентира основните права на детето (право на закрила, закрила срещу насилие, закрила на личността на детето, право на изразяване, информиране и консултиране, участие в процедури и др.), установени в Конвенцията на ООН за правата на детето, както и мерките и действията които се предприемат от органите за закрила на детето, ако правата и интересите на детето бъдат нарушени. Философията на ЗЗДет. е подчинена на разбирането, че най-добрата среда за отглеждането и възпитанието на всяко дете е семейната. С него се регламентират органите за закрилата на детето и техните отговорности. Законът не допуска никакви ограничения на правата или привилегии, основани на раса, народност, етническа принадлежност, пол, произход, имуществено състояние, религия, образование и убеждения или наличие на увреждане. За подобряване на подкрепата за децата, пострадали от насилие, с промени в ЗЗДет., се регламентира прилагането на действащия от 2010 г. Координационен механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция. В чл. 36г. от ЗЗДет. е регламентирано междуинституционалното взаимодействие и сформирването на мултидисциплинарен екип, който да разработи план за действие за защита на детето или за предотвратяване на насилието. Планът за действие съдържа здравни, социални и образователни услуги за превенция на насилието или за възстановяване на детето. Определени са и правомощията на ДСП да уведомят съда или прокурор за предприемане на компетентни мерки по отношение на извършителя и други.

В Допълнителните разпоредби на ЗЗДет. е въведено определение на понятието за „Дете в риск“. Това е дете, чиито родители са починали, неизвестни, лишени от родителски права или чиито родителски права са ограничени, или детето е останало без тяхната грижа; което е жертва на злоупотреба, насилие, експлоатация или всякакво друго нехуманно или унижително отношение или наказание в или извън семейството му; за което съществува опасност от увреждане на неговото физическо, психическо, нравствено, интелектуално и социално развитие; за което съществува риск от отпадане от училище или което е отпаднало от училище.

В Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето са дадени определенията за насилие и различните видове насилие.

Закон за социалните услуги (ЗСУ) – 2019 г. (в сила от 01.07.2020 г.)

Правилник за прилагането на Закона за социалните услуги

Законът за социалните услуги е основният нормативен акт, който урежда всички ключови въпроси от значение за сектора на социалните услуги, свързани с механизмите за предоставяне, ползване, планиране, финансиране, качество, контрол и мониторинг на социалните услуги в България. Сред основните цели на закона са гарантирането на равен достъп до социални услуги на всички лица, в съответствие с индивидуалните им потребности; гарантиране на качеството и ефективността на социалните услуги; насърчаване на интегрирания подход при осигуряването на подкрепа и други. И към настоящия момент, както и преди влизане в сила на ЗСУ, социалните услуги, които се финансират от държавата, са безплатни не само за децата, но и за родителите или лицата, които полагат грижа за тях. Насочването за ползване на социални услуги като мярка за закрила на детето в семейна среда се извършва по реда на ЗЗДет. от ДСП и при спазване на чл. 73, ал. 1 от ЗСУ. В закона изрично е регламентирано, че всички социални услуги в изпълнение на мерки за закрила на детето се предоставят по реда на ЗЗДет., като родителите и лицата, които полагат грижа за деца, са длъжни да ползват определените от съда и ДСП социални услуги в изпълнение на мерки за закрила на детето (чл. 88 от ЗСУ). ЗСУ въвежда възможността за ползване на общодостъпни социални услуги от всички лица, а не само от уязвимите групи. Общодостъпните услуги могат да бъдат ползвани от всеки, независимо дали е налице някакъв риск. Те се ползват без насочване от ДСП или общината и без предварителна оценка на потребностите. В случай, че при предоставянето на общодостъпна социална услуга се установи, че лицето има нужда от специализирана услуга, доставчикът му оказва съдействие за насочване от ДСП или от общината за ползване на услугата. При необходимост от спешна подкрепа на лице в кризисна ситуация, на лице, пострадало от домашно насилие, или на лице - жертва на трафик, социалните услуги се предоставят без насочване, като доставчикът на услугата незабавно уведомява ДСП за предприемането на необходимите действия по чл. 73 от ЗСУ.

Закон за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните – 1958 г.

Законът урежда дейността по предотвратяването и борбата срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните и по осигуряването на нормалното развитие и възпитание на извъришителите им.

Семеен кодекс – 2009 г.

Семейният кодекс урежда правата на родители и децата в семейството, както и въпроси като брак, развод, родство и осиновяване. Съдържа също така отделна глава, посветена на отношенията между родителите и децата. В нея се регламентира, че децата имат право да бъдат отглеждани и възпитавани по начин, който да осигурява тяхното нормално физическо, умствено, нравствено и социално развитие (чл. 124). Регламентира се още, че родителите нямат право да използват насилие, както и методи на възпитание, които уронват достойнството на детето. (чл. 125, ал. 5).

Наказателен кодекс на Република България

Наказателният кодекс съдържа легално определение за наказателноотговорно лице, дадено в чл. 31, ал. 1. Тази разпоредба обявява за наказателноотговорно пълнолетното лице – навършило 18-годишна възраст, което в състояние на вменяемост извърши престъпление. А в ал. 2 е предвидено, че непълнолетно лице – навършило 14 години, но ненавършило 18 години – е наказателноотговорно, ако е могло да разбира свойството и значението на деянието и да ръководи постъпките си. Съгласно българското наказателно право субект на престъплението може да бъде само физическо лице, достигнало определена от закона възраст, което притежава нормална психика. Насилието често води до извършване на престъпно деяние. Наказателният кодекс определя кои противообществени прояви съставляват престъпления.

Наказателно-процесуален кодекс

В НПК се съдържат особени правила за разпит на малолетни и непълнолетни свидетели (чл. 140). При разпита на малолетен свидетел не се осъществява предупреждение за отговорността по чл. 290 НК, тъй като, предвид възрастта им тези лица не носят наказателна отговорност. На малолетния обаче изрично се разяснява необходимостта да даде правдиви показания (чл. 140, ал. 4 НПК). Разписан е ред за разпит на малолетни и непълнолетни свидетели (чл. 280 НК) и за прочитане на показанията на малолетен свидетел (чл. 281 НК), както и специалната глава 30 „Особени правила за разглеждане на дела за престъпления, извършени от непълнолетни“.

Закон за защита от домашното насилие – 2009 г.

Този закон урежда правата на лицата, пострадали от домашно насилие, мерките за защита и реда за тяхното налагане и допълва защитата от домашно насилие. От 2019 г. домашното насилие е криминализирано в НК. Отговорността по закона е специална и няма пречка да се кумулира с гражданската, наказателната и административнонаказателната отговорност на извършителя (чл.1, ал. 2 ЗЗДН).

Закон за лицата и семейството – 1994 г.

В предметния обхват на закона се разглеждат понятия като „семейство“, „физическо лице“, „юридическо лице“ и др. По реда на закона всяко лице, от момента на раждането си, придобива способността да бъде носител на права и задължения. С навършване на 18-годишна възраст лицата стават пълнолетни и напълно способни чрез своите действия да придобиват права и да се задължават. Лицата, които не са навършили 14-годишна възраст, са малолетни. Вместо тях и от тяхно име, правни действия извършват техните законни представители - родители или настойници. Лицата от 14 години до навършване на 18-годишна възраст са непълнолетни. Те извършват правни действия със съгласието на техните родители или попечители, но те могат сами да сключват обикновени дребни сделки за задоволяване на текущите им нужди и да разполагат с това, което са придобили със своя труд.

Граждански процесуален кодекс

Урежда правата и задълженията между деца и родители, родителската отговорност, правата и задълженията на носителя на родителска отговорност, реда за настаняване на дете извън семейството по Закона за закрила на детето, прекратяване на настаняването и др.

Закон за Министерството на вътрешните работи

Определя две от основните задачи на Министерството на вътрешните работи - защита на правата и свободите на гражданите и опазване на техните живот, здраве и имущество и противодействие на престъпността и опазване на обществения ред.

Закон за предучилищното и училищното образование – 2016 г.

Законът за предучилищното и училищното образование вмениява като основно задължение на педагогическите специалисти да опазват живота и здравето на децата и учениците и да осигуряват сигурна образователна среда, в която детският интерес има водещо значение.

Закон за хората с увреждания – 2018 г. (в сила от 2019 г.)

Този закон урежда обществените отношения, свързани с интеграцията на хората с увреждания. На децата и учениците с увреждания, включително на децата и учениците със специални образователни потребности, се предоставя подкрепа за личностно развитие в системата на предучилищното и училищното образование. Подкрепата е обща и допълнителна и се прилага в съответствие с индивидуална оценка на всяко дете и на всеки ученик с увреждане.

Закон за чужденците в Република България – 1998 г.

Правилник за прилагане на Закон за чужденците в Република България

С едно от последните изменения на закона се дава възможност на непридружени деца чужденци, както и на чужденци, ненавършили 18-годишна възраст, които са влезли на територията на Република България с придружител, но са били изоставени от него, които не са поискали закрила по Закона за убежището и бежанците или по чиито молби има влезли в сила решения за отказ от международна закрила, може да им бъде разрешено единствено продължително пребиваване на територията на Република България до навършване на пълнолетие. Разпоредбата се прилага в случаите, когато връщането на детето чужденец не е възможно. Разрешението се издава по ред, определен с Правилника за прилагане на закона.

Закон за убежището и бежанците – 2002 г.

По реда на този закон „лица от уязвима група“ са малолетните или непълнолетните, непридружените малолетни и непълнолетни, хората с увреждания, възрастните хора, бременните жени, самотните родители с ненавършили пълнолетие деца, жертвите на трафик на хора, лицата с тежки здравословни проблеми, лицата с психични разстройства и лицата, които са понесли изтезание, изнасилване или други тежки форми на психическо, физическо или сексуално насилие. С промени в закона е уредено особеното представителство на непридружени деца при провеждането на процедурата по предоставяне на международна закрила, като правата им по време на процедурата се съблюдават от адвокат от Националното бюро за правна помощ.

Закон за борба с трафика на хора

Законът урежда взаимодействието, правомощията и задачите на държавните органи, осъществяващи дейност в борбата с трафика на хора; мерките за закрила и помощ на жертвите на трафика на хора, особено на жени и деца. Има за цел осигуряване на взаимодействието и координацията между държавните и общинските органи, както и между тях и неправителствените организации за предотвратяване и противодействие на трафика на хора и формиране на националната политика в тази област.

Наредба № I-51 от 12 март 2001 г. за условията и реда за предоставяне на полицейска закрила на детето.

Определя условията и реда за предоставяне на полицейска закрила на деца. Процедурата се осъществява чрез специализираните органи на Министерството на вътрешните работи.

Международни актове

Като държава страна по различни международни и общностни договори Република България в лицето на нейните държавни органи следва да се придържа, спазва и прилага разпоредбите на обвързващите и задължаващи я документи.

Конвенции (ратифицирани от Република България)

Правни инструменти на ООН

Основната защита на децата е залегнала на ниво Организацията на обединените нации, чийто член Република България е от 1955 г.

I. Организация на обединените нации:

Началото е положено с Международният пакт за граждански и политически права, ратифициран с Указ № 1199 на Президиума на Народното събрание от 23.07.1970 г., в сила за България от 23.03.1976 г.;

По реда на чл. 10 от този документ семейството трябва да се ползва от защита и помощ. Брактът трябва да се сключва със свободното съгласие на двамата съпрузи. На майките трябва да бъде предоставена специална защита. Специални мерки трябва да се предприемат в интерес на децата без дискриминация. Децата и младежите трябва да бъдат защитени от икономическа експлоатация.

Конвенция за правата на детето, ратифицирана с решение на ВНС от 11.04.1991 г., в сила от 3.07.1991 г.).

Конвенцията е най-важният международен правен инструмент, който регламентира рамка от правни принципи и подробни стандарти, чиято цел е да бъдат ръководни принципи в политики и практики, засягащи деца. Този документ е допълнен с три Факултативни протокола, които осигуряват още по-детайлна защита на децата от различни форми на насилие.

Факултативен протокол към Конвенцията за правата на детето относно търговията с деца, детска проституция и детска порнография, ратифициран със закон, приет от 39-то Народно събрание на 31.10.2001 г.

С него се дава определение на този тип престъпления и се изисква от държавите, страни по Конвенцията, да криминализират тези действия, с което да се дават гаранции, че всяко участие в тези актове, включително опит, ще бъде наказуемо, така че да се вземе предвид тежестта на тези престъпления.

Факултативен протокол към Конвенцията за правата на детето относно участието на деца във въоръжен конфликт, ратифициран със закон, приет от 39-то Народно събрание на 31.10.2001 г.

С него се ограничава участието на деца под 18 години във въоръжени конфликти и се задължават страните по Конвенцията да предоставят на децата, които участват, необходимата психологическа и физическа подкрепа и рехабилитация за реинтеграция в обществото.

Третият Факултативен протокол, към Конвенцията за правата на детето, относно процедурата за подаване на жалби, изрично защитава правото на децата да търсят правна закрила за възстановяване на нарушените си права, който е в сила от 14. 04.2014 г. не е ратифициран Република България

Общ коментар на Комитета на ООН по правата на детето, съдържащ тълкуване на задълженията на държавите, съгласно Конвенцията на ООН за правата на детето, по-специално Общ коментар № 8/2006, Общ коментар № 13/2011

Правила на ООН относно минималните стандарти отнасящи се до младежката престъпност (Пекинските правила), приети на 29.11.1985 г. с резолюция 40/33 на Общото събрание на ООН. *Правило 4 от „Пекинските правила“ препоръчва минималната възраст за наказателна отговорност да не се определя на твърде ниско ниво, като се вземат под внимание параметрите на емоционалното, умствено и интелектуално съзряване. В съответствие с това правило Комитетът е препоръчал на Държавите - страни по Конвенцията да не определят твърде ниска минималната възраст за наказателна отговорност и да увеличат съществуващата минималната възраст за наказателна отговорност до международно приемливо равнище.*

Насоки на ООН за превенция на младежката престъпност (Насоки от Риад).

Основна разпоредба в този документ гласи, че за да се предотврати по-нататъшната стигматизация, виктимизация и криминализация на непълнолетните, е необходимо да се приеме законодателство, гарантиращо, че всяко поведение, което не се смята за правонарушение и не се наказва, ако е извършено от възрастен, в еднаква степен не се смята за правонарушение и не се наказва, ако е извършено от непълнолетен. (чл. 56) Документът прокламира превантивните мерки, улесняващи успешното социализиране и интеграция на всички деца, особено посредством семейството, общността, връстниците, училищата, професионалното обучение и трудовата заетост, както и посредством доброволни организации.

Правилата на ООН за защита на непълнолетни лица, лишени от свобода (Правила от Хавана).

Съгласно правило 13 от него, лицата които не са навършили пълнолетие, не могат по никакъв начин, свързан с техния статус, да бъдат ограничавани в техните граждански, икономически, политически и културни права, които са им гарантирани от националното и от международното право и които са съвместими с лишаването от свобода.

Всеобщата декларация за правата на човека е приета от Общото събрание на ООН на 10 декември 1948 г. и вдъхновява редица други закони в областта на правата на човека, както и договори по целия свят.

Съгласно чл. 25, т. 2 от нея майките и децата се ползват с особени грижи и подпомагане. Всички деца, родени в брака или извън брака, се ползват с еднаква социална защита. Родителите имат право, с приоритет, да избират вида образование, което да получат техните деца. (чл. 26, т. 3).

Международна конвенция на ООН за ликвидиране на всички форми на расова дискриминация, приета през 1966 г., ратифицирана с Указ № 515 на Държавния съвет от 23.06.1966 г.

Международната конвенция на ООН за премахване на всички форми на расова дискриминация (КПРД) се основава на Декларацията за премахване на всички форми на расова дискриминация от 1963 г. Конвенцията дава дефиниция за расовата дискриминация. По реда ѝ държавите-страни осъждат расовата дискриминация и се задължават да провеждат политика за нейното елиминиране във всичките ѝ форми.

Конвенция против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание, приета от ОС на ООН на 10.12.1984 г. Ратифицирана от България с Указ № 3384 на Държавния съвет от 09.10.1986 г.

По реда на тази Конвенция държавите гарантират, че стратегиите по отношение на правата на човека за отделните страни съдържат специфични за всяка страна цели и показатели, свързани с борбата срещу изтезанията, включително определяне на групите, които се нуждаят от специална защита, например децата, жените, разселените лица, бежанците и мигрантите, както и лицата, които са подложени на дискриминация, основана на етническа, кастова или културна принадлежност, религия или други убеждения, сексуална ориентация или пола идентичност.

Факултативен протокол към Конвенция против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание, приет с Резолюция 57/199 на 57-ата сесия на Общото събрание на ООН на 18.12.2002 г. Протоколът е ратифициран със

закон, приет от 41-ото Народно събрание на Република България на 14.04.2011 г. *Целта на този протокол е създаването на система за редовни посещения, осъществявани от независими международни и национални органи, на местата, където се намират лица, лишени от свобода, с цел предотвратяване на изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отношение или наказание.*

Конвенция за правата на хората с увреждания, приета на 13.12.2006 г. от ООН и влязла в сила на 3.05.2008 г. България я е подписала на 27.09.2007 г., а от 18.12.2008 г. конвенцията има характер на нов правен инструмент. *За първи път се дава единно определение за човек с увреждане, основаващо се на социалния подход, а не на медицинския, според който хората с увреждания не следва да се възприемат като обекти на дарителство, медицинско въздействие и социална закрила, а като равнопоставени субекти, които заслужават уважение и равнопоставеност. Вследствие на официалното ѝ ратифициране Европейският съюз за първи път става страна по договор за правата на човека - Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания. Целта на конвенцията е да гарантира, че хората с увреждания могат да упражняват правата си в условията на равнопоставеност с всички останали граждани.*

Международна конвенция на ООН за защита на правата на всички работници – мигранти и членовете на техните семейства, приета на 18.12.1990 г.

Това е най-изчерпателният международен договор в областта на миграцията и правата на човека. В Конвенцията се посочва, че всички мигранти трябва да имат достъп до минимална степен на защита. Тя изисква държавите да предприемат мерки за предотвратяване на незаконно придвижване, както и наемане на мигранти на работа при необичайна ситуация, и набляга на факта, че трябва да бъдат гарантирани фундаменталните човешки права на мигрантите без документите. Конвенцията се отнася за лица, които ще бъдат заети, са заети или са били заети със заплащана дейност в държава, в която няма гражданство. (Член 2.1) и на членовете на семействата им. Както и очертаване на общи човешки права, които такива хора трябва да ползват, договорът изяснява независимо дали документирани и в нормална и законова ситуация или не, дискриминацията не трябва да се причинява във връзка с ползването на права като свобода и сигурност, защита от насилие и лишаване от свобода.

Конвенция за статута на бежанците (Женевска конвенция), приета на 28.07.1951 г. от Конференция на пълномощниците на ООН по статута на бежанците и лица без гражданство. Ратифицирана със закон на Народното събрание от 22.04.1992 г.; допълнена със закон на Народното събрание от 1 април 1993 г. В сила за Република България от 10.08.1993 г. и Нюйоркския протокол към Конвенция за статута на бежанците от 1967 г.

Конвенцията от 1951 г. за бежанците е ключов правен документ, върху който се гради днешната международна закрила на бежанците. Конвенцията дефинира кой е бежанец и какви видове правна закрила, друга помощ и социални права следва да получат бежанците в държавите, които са се присъединили към документа.

Доклади на Специалния представител на Генералния секретар на ООН по насилието срещу деца.

Доклади и публикации на Службата на Върховния комисар по правата на човека и на Специалния докладчик по продажбата и социалната експлоатация на деца.

Доклади и меморандуми на Върховния комисариат на ООН за бежанците.

Правни инструменти на Съвета на Европа

II. Съвет на Европа:

Като член на Съвета на Европа от 7.05.1992 г., Република България отдава първостепенно значение на основните ценности на Организацията в областта на правата на човека, започвайки да прилага разпоредбите на:

Конвенция за защита на правата на човека и основните свободи. Ратифицирана е със закон, приет от Народното събрание на 31.07.1992 г. В сила за Република България от 7.09.1992 г. *С подписването на Конвенцията Република България поема правното задължение да*

спазват определени стандарти на поведение и да защитават основните права и свободи на обикновените хора. Това е договор за защита на върховенството на закона и насърчаване на демокрацията в европейските страни.

Европейска социална харта. Ратифицирана със закон, приета от 38-о Народно събрание на 29.03.2000 г.

С нея договарящите страни приемат за цел на своята политика, която да бъде провеждана с всички подходящи средства от национален и международен характер, постигането на условия за ефективно упражняване на определени права и принципи, един от които е децата и младежите да имат право на специална закрила срещу физическите и моралните опасности, на които са изложени.

Европейска конвенция за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание
Ратифицирана със закон, приета от Народното събрание на 16.03.1994 г.

Тази конвенция се позовава на член 3 от Европейската конвенция по правата на човека, който гласи: „Никой не може да бъде подложен на изтезания или нечовешко или унижително отнасяне или наказание“. На нейна база се създава Европейски комитет за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание, който представлява несъдебен превантивен механизъм за защита на лишените от свобода лица от изтезания и други форми на недопустимо отнасяне. По този начин той допълва съдебната система на Европейския съд по правата на човека.

Конвенция на Съвета на Европа за закрила на децата срещу сексуална експлоатация и сексуално насилие Ланзароте, подписана на 25.10.2007 г., ратифицирана от Република България на 2.11.2011 г.

Основните цели са предотвратяване и борба срещу сексуалната експлоатация и сексуалната злоупотреба с деца; закрила на правата на децата, жертви на сексуална експлоатация и сексуална злоупотреба; насърчаване на националното и международното сътрудничество срещу сексуалната експлоатация и сексуалната злоупотреба с деца.

Правни инструменти на Европейски съюз

III. Европейски съюз:

След присъединяването на Република България към Европейския съюз (ЕС), нормативните документи на общностното право в областта на закрилата на детето стават водещ фактор при взимането на редица институционални и съдебни решения. Това са:

Договор за Европейския съюз (по-конкретно чл. 3 относно задължението на ЕС да насърчава защитата на правата на детето);

Договор за функционирането на Европейския съюз (по-специално чл. 82, § 2, който е правно основание за приемане на директиви на ЕС относно правата на лицата в наказателното производство и правата на жертвите на престъпления);

Харта на основните права на Европейския съюз (по-специално чл. 24 „Права на детето“; чл. 47-50 – „Право на ефективни правни средства за защита и на справедлив съдебен процес“; „Презумпция за невинност и право на защита“; „Принципи на законност и пропорционалност на престъплението и наказанието“);

Директива 2012/13/ЕС относно правото на информация в наказателното производство;

Директива 2013/48/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 22.10.2013 година относно правото на достъп до адвокат в наказателното производство и в производството по европейска заповед за арест и относно правото на уведомяване на трето лице при задържане и на осъществяване на връзка с трети лица и консулски органи през периода на задържане;

Директива 2010/64/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 20.10.2010 година относно правото на устен и писмен превод в наказателното производство;

Директива (ЕС) 2016/343 на Европейския парламент и на Съвета от 9.03.2016 година относно укрепването на някои аспекти на презумпцията за невинност и на правото на

лицата да присъстват на съдебния процес в наказателното производство;

Директива (ЕС) 2016/800 на Европейския парламент и на Съвета от 11.05.2016 година относно процесуалните гаранции за децата, които са заподозрени или обвиняеми в рамките на наказателното производство;

Директива (ЕС) 2016/1919 на Европейския парламент и на Съвета от 26.10.2016 година относно правната помощ за заподозрени и обвиняеми в рамките на наказателното производство и за искани за предаване лица в рамките на производството по европейска заповед за арест;

Директива 2012/29/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 25.10.2012 година за установяване на минимални стандарти за правата, подкрепата и защитата на жертвите на престъпления и за замяна на Рамково решение 2001/220/ПВР на Съвета;

Директива 2011/36/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 5.04.2011 година относно предотвратяването и борбата с трафика на хора и защитата на жертвите от него и за замяна на Рамково решение 2002/629/ПВР на Съвета;

Директива 2011/93/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 13.12.2011 година относно борбата със сексуалното насилие и със сексуалната експлоатация на деца, както и с детската порнография и за замяна на Рамково решение 2004/68/ПВР на Съвета;

Директива на Съвета 2001/55/ЕС от 20.07.2001 г. относно минималните стандарти за предоставяне на временна закрила в случай на масов поток от разселени лица и мерките за постигане на баланс в усилията на държавите-членки по приемане на такива лица и поемане на последиците от това;

Директива 2003/86/ЕО на Съвета от 22.09.2003 година относно правото на събиране на семейството;

Директива 2013/33/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 26.06.2013 година за определяне на стандарти относно приемането на кандидати за международна закрила;

Директива 2011/95/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 13.12.2011 година относно стандарти за определянето на граждани на трети държави или лица без гражданство като лица, на които е предоставена международна закрила, за единния статут на бежанците или на лицата, които отговарят на условията за субсидиарна закрила, както и за съдържанието на предоставената закрила;

Директива 2013/32/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 26.06.2013 година относно общите процедури за предоставяне и отнемане на международна закрила;

Регламент (ЕС) № 604/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 26.06.2013 година за установяване на критерии и механизми за определяне на държавата членка, компетентна за разглеждането на молба за международна закрила, която е подадена в една от държавите членки от гражданин на трета държава или от лице без гражданство.

Други международни актове и национални механизми

IV. Други

Конвенция № 182 на Международната организация на труда за забрана и незабавни действия за премахване на най-лошите форми на детски труд, ратифицирана със закон, приет от 38-то Народно събрание на 21.06.2000 г.

Хагска конвенция за гражданските аспекти на международното отвлечане на деца, ратифицирана със закон, приет от 39-то НС на 21.02.2003 г.

Координационен механизъм при насилие

Създаден през 2010 г., имплементиран в действащото законодателство (33Дет.) през 2019 г., в сила от 1.07.2020 г. С него се регламентира координацията на институциите и взаимодействието

при случай на насилие над дете, както и създаването на мултидисциплинарен екип, членовете на който работят заедно до приключване на случая и който разработва план за действие за защита на детето или за предотвратяване на насилието.

Механизъм за противодействие на тормоза и насилието в институциите в системата на предучилищното и училищното образование

Със Заповед № РД09-5906/28.12.2017 г. на министъра на образованието и науката е утвърден Механизъм за противодействие на тормоза и насилието в институциите в системата на предучилищното и училищното образование и на Алгоритъм за прилагането му. В него е разписано документираният на сигнал и случай на насилие на ниво образователна институция, сформираният на координационен съвет и координационен екип, неговата роля, извършване на анализ и работата по конкретен случай, която е част от допълнителната подкрепа за личностно развитие на детето или ученика и е дефинирана в чл. 84 и чл. 85 от Наредбата за приобщаващото образование.

Координационен механизъм за рефериране и обгрижване на случаи на непридружени деца и деца – жертва на трафик, завръщащи се от чужбина

Създава се с цел да осигури ефективна координация при изпълнението на конкретните задължения за взаимодействие на ангажираните субекти при завръщането от чужбина и обгрижването на непридружени малолетни и непълнолетни лица, както и деца жертви на трафик.

Национален механизъм за насочване и подпомагане на жертви на трафик

Представява рамка за сътрудничество, чрез която държавните служби изпълняват своите задължения по отношение на грижата за пострадалите, като координират усилията си в стратегическо партньорство с гражданското общество. Основните цели на Националния механизъм са да осигури спазването на човешките права на жертвите на трафик и да предостави ефективна грижа и насочване на жертвите към съответните услуги. В него специално внимание се отделя на случаите на деца, жертви на трафик, и на граждани, произхождащи от държави извън европейския съюз, идентифицирани като жертви на трафик на територията на Република България.

Координационен механизъм за помощ и подкрепа на пострадали от домашно насилие

Този механизъм е рамка на сътрудничество, чрез която ангажираните професионалисти от държавните институции, неправителствените организации и общините обединяват и синхронизират своите усилия за своевременна намеса и ефективна подкрепа на пострадалите от домашно насилие. В по-широк контекст Координационният механизъм е подпомагане и развитие на националната политика в подкрепа на жените, жертви на насилие, което е в съответствие с политиките на Европейския съюз, изискващи държавите членки да предоставят достъп до адекватно финансирани услуги и до ресурси, отговарящи на минималните стандарти за помощ.

5. Проблеми и предизвикателства

- Актуализиране и привеждане на националните правни инструменти в областта на закрилата на детето в съответствие с международните регламенти, стандарти и директиви в тази област, както и предприемане на целенасочени действия за изпълнение на препоръките на Комитета на ООН по правата на детето в областта на насилието над деца;
- Планиране на мерки и услуги за подкрепа на децата, на родителите, на лицата, полагащи грижи за децата, повишаване на тяхната информираност по темата за насилието, видовете насилие, услугите за подкрепа и отговорните институции;
- Подобряване на координацията и междусекторния подход в работата на ангажираните институции;
- Укрепване на капацитета на системата за закрила на детето и осигуряване на регулярна професионална супервизия на работещите в нея;
- Превод и адаптиране на материали на местния език за деца от уязвими групи и създаване на нужните средства за допълваща и алтернативна

комуникация и обучение на специалистите за работа с тях, по отношение на децата с комплексни комуникативни потребности;

- Планиране и прилагане на мерки, насочени към специалистите, работещи с деца (медицински специалисти, педагогически специалисти, инспектори ДПС, служители в социалните услуги и др.), за разпознаване на индикаторите за различните видове насилие и своевременно изпълнение на задължението им за сигнализиране за деца в риск, планиране на продължаващи обучения;
- Планиране на мерки и дейности за реакция на кибертормоза, на сексуалната експлоатация и другите форми на насилие над деца в Интернет;

Децата прекарват все повече време онлайн, като в световен мащаб всяко едно от три деца вече използва Интернет. Поради тази причина, те могат да станат жертва на онлайн сексуално изнудване, потенциална сексуална експлоатация или на кибертормоз. Забелязва се постоянна тенденция за увеличаване на сексуалната експлоатация на децата чрез възникването и прилагането на най-новите технологии в интернет пространството. Както се посочва и в приетата през 2020 г. Стратегия на Европейския съюз за по-ефективна борба със сексуалното насилие над деца, повече от всякога досега технологиите улесняват извършителите в осъществяването на контакт с деца, споделянето на изображения, показващи насилие, прикриването на тяхната самоличност и печалби, и заговорниченето помежду им с цел избягване на отговорност и извършване на нови престъпления.

- Промяна на обществените нагласи и културни норми, насърчаващи насилие и дискриминация (пример в това отношение са „ранните бракове“) и повишаване на обществената чувствителност към случаите на насилие, особено виктимизацията на момичетата, и за изпълнение на задължението за съдействие за сигнализиране за деца, нуждаещи се от закрила;
- Предоставяне на текущи и систематични данни за причините за насилие, видовете насилие, за последствията за насилника и жертвата, за семейството, групата, общността, за пострадалите деца със съответните разбивки по пол, възраст, регион, където е извършено насилието. Изграждане на националната информационна система към ДАЗД. Извършване на проучвания и изследвания по темата за насилието, с оглед планиране на политики на национално, регионално и местно ниво за превенция и реакция срещу насилието;
- Предоставяне на информация за напредъка по изпълнението на планираните ангажменти по отношение на превенцията на насилието и злоупотребата с деца, публичност на процесите по планиране и изпълнение, привличане на медиите и гражданския сектор като активни партньори;
- Поради възникващите хуманитарни кризи, в т.ч. военни конфликти, засилен миграционен бежански поток, пандемии и различни други епидемии, все повече деца са във висок риск от уязвимост към различните форми на насилие, в т.ч. и negliжиране на техните потребности, което налага планиране на нови конкретни мерки и дейности за гарантиране на техните права и интереси.

6. Визия за развитие на политиката за превенция на насилието и злоупотребата с деца

С приемането и прилагането на Националната програма за превенция на насилието и злоупотребата с деца, както и с реализирането на плановете за действие за изпълнението ѝ се цели в средносрочен план да се постигнат следните резултати:

- Намаляване на случаите на насилие с 20%;
- Намаляване на случаите на експлоатация – принудителен труд и сексуална експлоатация;
- Повишаване на информираността и на чувствителността в обществото по проблемите на децата;
- Политика на нулева толерантност към всички форми на насилие;
- Подобрена система на докладване и координация между институциите;
- Повишен капацитет на специалистите, работещи с деца;
- Осигуряване на подходяща нормативна уредба за закрила на детето срещу насилие и експлоатация, в т.ч. продължаване на реформата по отношение на детското правосъдие чрез приемане на Закон за отклоняване от наказателно производство и налагане на възпитателни мерки на непълнолетни лица;
- Събиране на данни за случаите на насилие и злоупотреба от и над деца, които са унифицирани и сегрегирани по определени критерии и на база на точно определени индикатори;

7. Водещи принципи при изпълнението на Националната програма.

Програмата почива на следните основополагащи принципи:

- Зачитане правото на децата, техните висши /най-добри/ интереси да бъдат от първостепенно съображение във всички действия, по всички въпроси, които ги засягат или се отнасят до тях, особено когато децата са жертви на насилие.
- Правото на децата да бъдат изслушвани и правото да се придаде дължимото значение на техните възгледи, като това следва да бъде зачитано и осигурявано във всички процеси на взимане на решения, както и правото на детето на изразяване на мнение. Детското участие има централно място в тази програма.
- Зачитане на първостепенната роля на семействата за полагането на грижи и закрила на децата, както и за предотвратяване на насилие. Подкрепа от държавата, когато децата станат жертва на лоша грижа, насилие, в семейна среда.
- Гарантирането на основните права на децата да бъдат зачитани тяхното достойнство и физическа и психологическа цялост чрез фокус върху общата (първична) превенция на всички форми на насилие, осъществявана чрез системата на социалните услуги, общественото здраве, образованието и други подходи.
- Планиране на мерки и дейности за подкрепа и за превенция, базирани на официални данни и първична информация.
- Планиране и предприемане на мерки за подпомагане на физическото и психическото възстановяване и социалната реинтеграция /включително и на децата, извършители на престъпление/, жертви на насилие, всякаква форма на липса на грижи, експлоатация или злоупотреба. Възстановяването или реинтеграцията да се извършва в среда, благоприятна за укрепване на здравето, самоуважението и достойнството на детето.

8. Стратегически и оперативни цели (описание на оперативните цели през различните целеви групи, за които се отнася програмата)

Стратегически цели

- I. Гарантиране на ефективна защита от насилие и вредно влияние върху децата в средата на живот
- II. Осигуряване на подходяща нормативна уредба за закрила на детето срещу всички форми на насилие и експлоатация
- III. Ефективна реакция и разследване на случаите на насилие и експлоатация
- IV. Повишаване на професионалния капацитет на специалистите, работещи с деца и на информираността на децата и техните семейства. Подкрепа на родителите
- V. Подобряване на междуинституционалното сътрудничество и взаимодействие за защита на децата от насилие

- I. Гарантиране на ефективна защита от насилие и вредно влияние върху децата в средата на живот

Оперативни цели

1. Създаване на безопасна, устойчива и развиваща семейна среда и предоставяне на специализирана помощ и подкрепа на родителите, законните представители и на полагащите грижи лица;
2. Гарантиране правото на закрила от насилие на деца, въввлечени в родителски конфликти и минимизиране на психологическите и емоционалните последици;
3. Гарантиране правото на закрила от насилие на деца с родители, които пребивават дългосрочно в чужбина;
4. Гарантиране правото на закрила на деца с увреждания и/или със СОП, деца с комплексни комуникативни потребности (с нарушена или липсваща функционална реч);
5. Гарантиране правото на закрила на децата от насилие чрез информационните и комуникационните технологии;
6. Превенция на експлоатация на деца в принудително подчинение за просяк и други форми на принудителен труд;
7. Гарантиране правото на закрила на децата, жертви на трафик;
8. Превенция употребата на наркотични и нови психоактивни вещества и гарантиране правото на закрилата на децата и младежите, употребяващи и/или злоупотребяващи с наркотични вещества;
9. Превенция на детските/ранни бракове и случаи на ранни раждания;
10. Гарантиране на закрила на децата, жертви и децата, свидетели на насилие и осигуряване на ефективен достъп до правни средства за защита и до съответното обезщетение;
11. Изграждане на безопасна и благоприятна училищна среда и гарантиране на закрила срещу насилие и тормоз;
12. Гарантиране на закрила от насилие на децата в лечебни заведения;
13. Мониторинг и контрол на системата за закрила на детето и осигуряване на достъп до качествени услуги за подкрепа и рехабилитация на деца, жертви или извършители на насилие или експлоатация;
14. Преустрояване на опасни среди и организация на свободното време на децата чрез ангажиране в спортни, културни и други дейности;
15. Превенция на риска от посегателство и реакция при трансгранично движение на деца;
16. Подкрепа и закрила на правата на децата в конфликт със закона.

II. Осигуряване на подходяща нормативна уредба за закрила на детето срещу всички форми на насилие и експлоатация

Оперативни цели

1. Преглед и актуализация на правната рамка;
2. Мониторинг чрез текущо събиране и анализ на данни.

III. Ефективна реакция и разследване на случаите на насилие и експлоатация

Оперативни цели

1. Осигуряване на достъп до качествени услуги за деца, жертви или свидетели на насилие;
2. Гарантиране правата на децата, жертви на насилие и децата, правонарушители по отношение на справедливо, законосъобразно и щадящо отношение в рамките на административни, граждански и наказателни производства;
3. Изграждане на система за подпомагане на възстановяването и социалната реинтеграция на жертвите на насилие.

IV. Повишаване на професионалния капацитет на специалистите, работещи с деца и на информираността на децата и техните семейства. Подкрепа на родителите.

Оперативни цели

1. Повишаване на професионалната компетентност на специалистите, работещи с деца, за разпознаване на видовете насилие, идентифициране и реакция при случаи на насилие в различните системи;
2. Утвърждаване на детското участие и подобряване знанията на децата относно видовете насилие и начините за предпазване от него;
3. Подкрепа на родителите и работа с тях за подпомагане и насърчаване на децата да защитават самите себе си и за насърчаване на положителни, ненасилствени взаимоотношения при установени случаи на домашно насилие;
4. Защита на децата от вредно медийно съдържание.

V. Подобряване на междуинституционалното сътрудничество и взаимодействие за защита на децата от насилие

Оперативни цели

1. Укрепване на националните механизми за координация;
2. Координиране на действията на отговорните институции от различните сектори за предотвратяване и своевременно докладване за насилие над дете;
3. Взаимодействие с академичната общност, държавните институции и гражданския сектор, с цел прилагане на единен подход по събиране на данни по проблемите на насилие, свързано с деца и изследвания по темата.

9. Целеви групи

1.1. Деца:

- деца от 0 до 3 години и деца в предучилищна и училищна възраст³¹;

³¹ Съгласно разпоредбата на чл. 8, ал. 1, 2 и 3 от ЗПУО предучилищното образование е задължително от учебната година, която е с начало в годината на навършване на 4-годишна възраст на детето; училищното образование е задължително до навършване на 16-годишна възраст и започва от учебната

- деца във висок риск от уязвимост – деца, настанени извън биологичното семейство (в услуги, в приемни семейства, при близки и роднини); деца, търсеци международна закрила, деца с увреждания и/или със СОП, деца с комплексни комуникативни потребности (с нарушена или липсваща функционална реч); деца, извършители на противообществени прояви и престъпни посегателства;

- деца с родители, които пребивават дългосрочно в чужбина;
- деца, въввлечени в родителски конфликти;
- деца, участници в ситуации на системно насилие или кибертормоз;
- деца в ранно съжителство;
- деца от маргинализирани групи;
- деца, жертви на трафик, трудова и/или сексуална експлоатация;
- деца със зависимости;
- деца извън образователната система;

1.2. Родители:

- родители на деца от 0 до 3 години и родители на деца в предучилищна и училищна възраст;
- родители на деца с увреждания и/или на деца със СОП;
- родители на деца с противообществени прояви или извършители на престъпни деяния;
- родители от маргинализирани групи;
- родители в семеен конфликт;
- родители, които пребивават дългосрочно в чужбина;
- родители на деца с други уязвимости – трафик, трудова и/или сексуална експлоатация;

- родители на деца със зависимости.

1.3. Професионалисти, работещи с деца:

- социални работници и служители в социалните услуги;
- учители и други специалисти в образованието;
- органи на реда;
- правосъдна система;
- здравни специалисти;
- работещи с деца в спорта, културата и местни организации;
- работещи в местните комисии за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни.

1.4. Обществото на местно, регионално и национално ниво – изграждане на гражданско-обществена култура срещу насилието и злоупотребата с деца в обществото:

- организации на местно, областно и национално ниво;
- граждани, участници в кампании и послания;
- медии;
- други.

година, която е с начало в годината на навършване на 7-годишна възраст на детето, като може да започне и от учебната година с начало в годината на навършване на 6-годишна възраст на детето по преценка на родителя и при готовност за училище.

10. Мониторинг (на изпълнението и на резултатите) – вътрешен в рамките на съответната институция и външен от страна на междуведомствената работна група „Превенция на насилието и злоупотребата с деца“.

А. Вътрешен – в рамките на институцията

Осъществява се на тримесечие от съответната отговорна институция по предварително утвърдена отчетна форма, виж т.1.1. Б. Образецът с информацията се изпраща на ДАЗД за обобщение и запознаване на Националния съвет за закрила на детето.

Б. Външен – осъществява се от междуведомствената работна група „Превенция на насилието и злоупотребата с деца“ към Националния съвет за закрила на детето

1.1. В срок от един месец от приемането на Националната програма за превенция на насилието и злоупотребата с деца и Плана за действие за нейното изпълнение междуведомствената работна група следва да разработи образец на отчетна форма за представяне на резултатите от изпълнението на планираните мерки и дейности, които се утвърждава от председателя на ДАЗД.

1.2. На 3 месеца междуведомствената работна група периодично отчита напредъка по изпълнението на Плана за действие и запознава Националния съвет за закрила на детето (неприсъствено чрез изпращане на информацията по електронна поща на членовете на съвета) и със съществуващите нови предизвикателства и трудности, за напредъка или за закъснението в изпълнението на определени дейности и мерки.

1.3. Ежегодно от междуведомствената работна група се изготвя отчетна форма по образец след изтичането на съответната година до 20-то число на месец януари на следващата година, от изпълнението на мерките и дейностите по плана. След одобрение от Националния съвет за закрила на детето отчета се изпраща в Министерския съвет за приемане, чрез ДАЗД, която отговаря за обобщаването и анализирането на информацията на национално ниво, като при необходимост подготвя предложения за промени в документа, на база на предложенията на членовете на междуведомствената работна група и идентифицирани нововъзникващи тенденции и проблемни зони, които се нуждаят от незабавна интервенция.

1.4. Подготовката на втория двугодишен план за действие започва на 01.12.2024 г.

11. Синтез от предишен опит.

Опитът от прилагането на предходната Национална програма за превенция на насилието и злоупотребата с деца (2017 – 2020 г.), приета с Решение № 115 на Министерския съвет от 09.02.2017 г. показва следните основни слабости, установени в процеса на изпълнението ѝ:

- Недостатъчно финансиране, основно се разчита на средства от бюджетите на компетентните институции, за изпълнението на планираните мерки и дейности, както и на финансиране от международни организации. Не са използвани в максимална степен възможностите на различните оперативни програми;
- Недостатъчна публичност на процесите по разработването и приемането на документа, както и на целите и очакваните резултати. Това позволи определени организации, с неясни послания и цели, да саботират процеса по

приемането на Плана за действие за изпълнението на програмата за периода 2019 – 2020 г., както и на отчета за напредъка по прилагането на този стратегически документ;

- Липса на национални проучвания за насилието над деца и заедно с това на необходимите административни данни за насилието над и от деца, от отделните системи, поддържани от отделните компетентни органи, които да се събират регулярно и по ясни методики и индикатори. Това от своя страна доведе до забавяне в процеса по разработването на Планове за действие за изпълнението на програмата, както и до невъзможността да се идентифицират на един ранен етап нововъзникващи тенденции и проблемни области, които да налагат допълнителни интервенции;
- Установена необходимост от подобряване на механизмите за координация между отделните сектори, както при разработването на планове за действие, така и при изпълнението на предвидените мерки и дейности. Нито един от секторите не е в състояние сам да се справи с идентифицираните проблеми и с изпълнението на всички предвидени интервенции. Основно се разчита на активността само на една институция, която е водеща, без да има инициативност и от страна на партниращите институции и организации. Само, когато тези сектори работят заедно чрез интегриран подход, те могат да се справят с негативното влияние на рисковите фактори от насилието, да обменят бързо опит помежду си, да споделят добрите практики, разработените материали;
- Отчетът по изпълнението на Планове за действие се прави на база на предоставената информация от институциите, като се разчита на преценката на предоставящия данните, а не по точно определен образец, който да се предоставя на по-кратки периоди от време, за да може всички заинтересовани страни да бъдат запознавани с напредъка или със закъснението при изпълнението на дадените мерки и дейности, или с причините за неизпълнението им;
- Не на последно място, за ускоряване на процеса по разработването на програмата и на плана за действие, е важно включването на политическите лидери на най-високо равнище на възможно най-ранен етап от този процес.

От друга страна следва да се отчетат и редица положителни моменти от прилагането на предходната Национална програма за превенция на насилието и злоупотребата с деца (2017 – 2020 г.). С нея ясно са очертани проблемите, трудностите, предложени са мерки и дейности, които са реалистично осъществими и реално са прилагани през целия период на действие. Осигурен е непрекъснат национален ангажимент към този процес чрез постоянно действащата междуинституционална работна група към Националния съвет за закрила на детето „Превенция на насилието и злоупотребата с деца“, която включва представители на министерствата, на националните сдружения, на различни ведомства, на структурите на гражданското общество, на прокуратурата. Програмата е разработена на база на анализ на ситуацията в страната, които данни са предоставени от всички отговорни институции и на база на оценените потребности на децата. Програмата е средносрочен стратегически документ, което позволи адекватно планиране на интервенции и идентифициране на съответните рискови фактори.

12. Приложение.

12.1. Допълнителни данни за ситуацията в България

13. Публичност

След приемането на Националната програма и плановете за действие за нейното изпълнение, на официалната електронна страница на ДАЗД ще се публикува информация за напредъка по изпълнението на заложените мерки и дейности, както и за добри практики, програми, проекти, предложения за промени.